

50

ajakiri

ISSN 0384-8469

VIIEKÜMNES AK Õ

Lähtudes eeldusest, et käesolev AK ikka tõesti on (=saab olema) 50-nes,-(puuduv kolmiknumber endisest sarjast on veel "teel")-pühendame selle lehekülje ajakirjale endale.

AK eluloost tasuks sel puhul esile tõsta seda, et vaimus sündis see METSAULIKOOLIS SOOMES 1974, kus esma- ja ainukordselt oli väga suur osavõtt Rootsist (umbkaudu 1/3 kogu koosseisust sellel ainulaadsel seminaril). Mü Kanada eestseisus oli meeldivalt üllatunud sellest kui hästi "võõras element" kõigi meeltega kokku sulas nii Mü vaimsesse kui teostuslikku esitusse. Märgati et oli esinenud eelarvamusi üksteise suhtes, mis ilmselt tulenes omavahelise kommunikatsiooni puudulikkusest; noorematel eesti aastakäikudel puudus kaugusi ületav side. Selgus et oli olemas vajadus ideede- ning informatsioonilehe järgi nii pagulusest kui Eestist. Niisuguse lehe asutamiseelne koosolek leidiski aset METSAULIKOOLI ajal 16.8.1974, kust osa võtsid kaheksa isikut - neli Euroopast, 4 P. Ameerikast - nende hulgas ka AK praegune toimetaja. Peale sihtjoontes kokkuleppimist jäi asi edasi arutada kodukohtades. Torontos tehti seda kõige innukamalt, kus ka ajakirjale toimetaja leiti (VELLO SALO) ja nimi pandi (VELLO SOOTSI välja pakutult). AK hakkas ilmuma jaanuaris 1976, ilmumistihedusega 6 nr. aastas.

Loodud ajakirjal ei olnud suuri loosungeid vaid lähtus esmajärjekorras metsaülikooli liikumise ümber koondunute või mõttelaadilt selle ligidal seisjate side-tarbest. See ei kavatsenud tulutut sõnasõda pidada teiste lehtedega ega isegi mitte ennast mingiks häälekandjaks kuulutada, isegi mitte Mü omaks; vaba mõttevahetuse foorumina on AK olnud nende tarbeks, kes sellest huvitatud ning kelleni see senini ulatunud on.

Me teame, et vajaduste ja teostuste ebakõla valitseb igal pool, ideelises tegevuses on vahekord aga eriti õrn, kus praktikas jääb väga palju olenevaks üksikutest isikutest ning sellest mida nad on suutelised teostama või eelistama. AK 48-a esimese numbril verming on selgelt VELLO SALOLT, mis on väga suur panus mehelt, kellele AK on olnud ainult üks osa muu kultuuritöö kõrval.

VELLO SALO

AK saavutas mõne aasta eest viiesajale ligineva tiraaži (kas see taastub 1988 on praeguse tellimiste tempo juures võimatu hinnata), mis on meie praegustes (ärrahvustusoludes) kaugelt üle valuläve - kus töö ei tasu tegemist - kuid ka selgelt vähem kui olemasolev (töenäolik) potsentsiaal olemasolevast (eestikeelsest) teise- ja kolmandapõlve haritlaskonnast, kes AK loeks ja telliks KUI NAD AINULT TEAKS ET SELLINE LEHT ÜLDSE OLEMAS ON.

Pole mõtet peatuda arutamaks miks see nii on, et pagulus ei ole "normaalne"; näiteks ajalehtede/ajakirjade asutamine ega turustamine ei allu meil vaba turu nõudmise-pakkumise loogikale.(Võib esineda nii pakkumine kui ka nõudmine, kuid kumbki ei leia üksteist, kuna puuduvad selleks vajalikud eelarvamistevabad kanalid, selle vastu on aga küllalt vastavaid tõkkeid).Teine näide oleks et meil puudub normaalrahvustikuline tagamaa.

RAHVUSLIKE TEGEVUSVÕIMALUSTE AVARDUMISEST

Ma ei räägi siin aktusejuttu. Aktusel püütakse rääkida südamest südamesse, eriti laia publiku puhul. Mõnel teisel ajal võib aga arutada peade tasemel. Hea on, kui inimesel püsib süda soe ja pea jahe. See, kel süda jahtub, ei saada midagi korda peale iseenda varustamise ja lõbustamise, mõnikord õilsate ja õõnsate sõnade saatel. See, kel pea kuumeneb, võib ette võtta paljugi, ent kasutegur on madal ja teinekord negetiivnegi. Kirjutan siin seda peade tasemel ja nii, nagu asjad paistavad veebruaris-märtsis 1988.

Viimase paari aasta jooksul on N.Liidus ja seekaudu ka Eestis mõndagi hakanud muutuma. Nii kaua ja sel määral kui praegune suund jätkub, avardab see rahvuslike tegevusvõimaluste skaalat. Varem oli võimalik peaaegu ainult deklaratiivne tegevus ja toimuva dokumenteerimine ajaloo tarbeks. Nüüd on võimalikuks saamas ka praktilisi sihte taotlev tegevus. Normaalne on, et deklaratiivse tegevusega rööbiti toimub tegevus, mis taotleb lähiperspektiivis teostatavaid sihte. Ainult äärmises surveolukorras kaob prektiline tegevus ära ja jääb järgi vaid deklaratiivne tegevus, olgu üksainus kord elus enne vangistamist, või aastakümnete kaupa, kindlast kaugusest.

Normaalne oli, et sel ajal kui Juhan Liiv kirjutas "ükskord, kui terve mõtte, ükskord on Eesti riik", katsus Konstantin Päts venelasest linnapea abina asju väiksel kohendada ega iitsatanud isegi mitte autonoomiast, rääkimata iseseisvusest. Autonoomia oli ka ainuke asi, millest poliitikud üldse avalikult rääkisid 1917. a. novembrini, kui luuletaja ja pahempoolne sotsialist- revolutsionäär Gustav Suits iseseisvuse ettepaneku lagedale tõi. Seesama Suits, kes 70 aastat tagasi iseseisvuse väljakuulutamise puhul deklareeris, et

tund on tulnud vannet vandu,
et ei iial enam andu
ikke alla rahvas see!

Tõsta lipp! Kesk vaenurägu
kerki nagu unenägu,
Eesti oma trikoloor!

Ja ikka seesama Suits, kes hiljem õigeks tunnistas president Pätsi
alistumise juunis 1940:

Hoida sa soovisid elavat jõudu,
ei kutsund surema kedagi.

Rahvas andus ikke alla ilma võitluseta, ühe tollal 7-aastase poisi suureks šokiks. Ja Päts ise? Oludele vastavalt oli ta hoiak eri aegadel vägagi erinev. A. 1905 tegutses ta venelasest linnapea abina. A. 1916 töötas ta välja autonoomia-ettepanekut Venemaa raames. 22. novembril 1918 mürtsus ta rusikas vastu lauda, kutsudes relvastet vastupanule sissetungija vastu. Ja juunis 1940 paindus ta ilma vastupanuta. Läks iseseisvus, läks autonoomia ja läks isegi Tallinna linnapea valimine elanike poolt. Antud olukorras on vaja hoida süda soe ja pea jahe, kui tahab midagi muuta ja mitte ainult tõsiolude vastaselt deklameerida, "et ei iial enam andu ikke alla rahvas see!"

Ajalugu ei kordu, aga üksikud motiivid küll. Võtame Pätsi autonoomia ettepanek a. 1916. Septembris 1987 tegid neli õpetlast Eestis ettepaneku, et Moskva annaks Eestile majanduslikud õigused, milliseid võib lühidalt iseloomustada kui majandusautonoomiat. Kuidas see eestlaste elu muudaks, on ilmne. Teostamise seisukohast oli aga oluline, et need mehed ka näitasid, kuidas Eesti autonoomia Moskvale kasulik oleks välisvaluuta teenimisel ja tehnoloogia arendamisel. Samal ajal püsivad pagulasorganisatsioonid kindlalt täieliku iseseisvuse nõude juures. Võrreldes olukorraga 80 aastat tagasi võiks ütelda, et majandusautonoomia taotlejad käituvad pätslikult ja pagulasorganisatsioonid liivlikult. Me respektseerime nii Konstantin Pätsi kui ka Juhan Liivi tegevust sajandi alguses.

Mul oli võimalus vestelda ühega majandusautonoomia plaani esitajaist. Mulje oli, et ta on oportunistlik ja lausa ülbelt marksistlik - pagulaste seisukohalt nii-öelda "vene usku". Muidugi oli ka omal ajal nii, et suurim ja vanim eesti üliõpilasorganisatsioon ei võtnud Konstantin Pätsi liikmeks vastu, sest ta oli vene usku; toda teist vene usku - aga ilmselt tehti tollal kreeka-õigeusust sama suur number kui praegu marksismist. Moraal: usk on usk ja eesti huvid on eesti huvid. Mis oportunisti puutub, siis on mu järeldus eriti optimistlik. Juhan-liivlikud idealistid võivad mõndagi üritada ka siis, kui sel mingit teostamise väljavaadet pole. Aga kui juba oportunistid rege lükkama hakkavad, siis peab neil tugev õnnestumise lõhn ninas olema. Muidugi ei veena Moskvat paugupealt majandusautonoomia kasulikkuses; selle mõtte olemasoluga peab seal alles harjuma. Aga head kontaktid Moskvast on olemas, Eestis tegelevad uurimisrühmad detailide väljatöötamisega, ja paari aasta pärast võib midagi teostuda. Muidugi võib ka kõik lörri minna. Vahepeal respektierin ma rohkem neid, kes püüavad midagi teha, kui neid, kes ootavad tegijate ebaõnnestumist.

Mis seal Eestis siis ikka muutunud on? Väga vähe - ja ometi väga palju, olenevalt mõõdupuust. Naljajutt räägib, et Lenin, Stalin, Hruštšov, Brežnev ja Gorbatšov sõitnud koos transsiberi raudteel, kui rong järsku seisma jäi, sest ees olid rööpad ära varastatud. Mida kolm esimest teha soovitasid, jäägu lugeja fantaasia hooleks. Brežnev igatahes tahtis eesriided akna ette tõmmata ja mängida, et rong ikka liigub. Gorbatšov soovitas üles-alla hüpata ja kooris karjuda: "Rong seisab! Rong seisab!" Ainult hüüdmisega muidugi asju ei lahenda, aga ilma probleemi välja ütlemata ei saagi hakata lahendust otsima.

Tähelepanuväärne on, et Eestis saab nüüd ütelda mitte ainult, et rong enam ei liigu, vaid ka et ta juba mõnda aega enne seda vales suunas liikus. Võib ütelda, nagu seda tegi N.Liidu sotsioloogia-ühingu aseesimees Mikk Titma, et Molotov-Ribbentropi pakt ei olnud ehk õigustatud ("Sirp & Vasar", 9. okt. 1987). Võib ütelda, et rong sõitis Eestis 14. juunil 1941 üle 10000 küüditatu, kelledest märgatav osa olid lapsed, nagu ajaloolane Evald Laasi seda dokumenteerib ("Sirp & Vasar", 27. nov. 1987). Pärast sõda küüditatute arvu suhtes on meil Laasiga eriarvamused, mida arutlused 10 aasta jooksul pole suutnud veel lahendada - aga küllap need lahenevad.

Alates jaanuariga 1988 võis lugeda tegevusest "Eesti Vabariigi aastatel" otse "Sirp & Vasara" esiküljel (29.1.88), kus 40 aastat on selle riigi kohta tarvitatud vaid "kodanlik vabariik" või midagi veel ilgemat. 5

Ja 12. veebruaril loed samas lehes Gustav Ernesaksa ja Jaan Eilarti ettepanekut rajada "üldine memoriaal" kõigile hukkunud eestlastele, kaasa arvatud "need, kes Tartu Jaani tänava kaevust leiti süütult hukkunutena". Jutt on Tartu vanglast, kus venelased juulis 1941 tapsid 192 inimest, heites osa laipu kaevu. Kas ütelda, et nüüd ka "nemad" on hakanud sellest rääkima? Vaevalt küll. Hoopis meie oleme saanud sellest ka "Sirbi" veergudel kõnelema hakata. Sest igaüks, kes sellest rääkida julgeb, pole ju "nemad", vaid "meie". Võltsimatu ajalugu hakkab pinnale kerkima.

Ajalugu pole aga rong, millega saab sama teed valele käänukohale tagasi sõita, et siis õigele teele asuda.

Tuleb edasi minna sealt, kus ollakse, ka kui ei oleks pidanud kunagi sinna sattuma. Mineviku õbaõiglused vajavad selgitamist, aga tulevik lähtub praegusest olukorrast.

Juba 44 aastat on Moskva ministeeriumid Eestis valitsenud ja eestlaste osatähtsus maa elanikkonnas on langenud 60-le protsendile. Neile eesti mittekommunistidele ja kommunistidele, kellele omal maal enamuse kaotamine muret teeb, võib autonoomia paista pakilisena ja iseseisvus abstraktsena. Ja kui autonoomia saavutamist pidada utoopiliseks, siis on ju iseseisvus kaugelt veelgi utoopilisem. Võrreldes praeguse olukorraga võib autonoomia ehk anda paremad tingimused iseseisvuse taotlemiseks, ent vaadates stagneeruvat iseseisvust näiteks Iirimaa ja Ahvenamaa autonoomiat Soomes võib ka väita, et hea autonoomia on teinekord parem kui kehv iseseisvus. Muidugi on keskpärane iseseisvus parem keskpärasest autonoomiast.

Deklaratiivsel tasemel on iseseisvus teadagi uhkem loosung kui autonoomia ja sellest ei maksa loobuda, sest selliseid deklaratsioone on vaja praktilise poliitika toeks. Aga praegu küll ainult toeks. Poliitika on tehtava saavutamine. Sümbolid ja tehtavast kaugemale ulatuvad nõuded on vahendeiks. Kui see suhe sassi läheb, võib kõik untsu minna, nagu juhtus prantsuse monarhistidega umbes a. 1875, kui nad said Prantsuse vabariigis võimu oma kätte. Kuningriigi taastamine oli käeulatuses, ent jäi ootamatult kinni sümboli taha. Kuningas nimelt nõustus naasma ainult siis, kui trikoloor asendatakse valge lipuga. See deklaratiivne samm oli poliitiliselt võimatu - ja Prantsusmaa jäi vabariigiks ning kuningas pagulaseks. Kui too pagulane olnuks poliitik, oleks ta krooni vastu võtnud ja siis alles vaadanud, mida lipuga annab ette võtta. Sellel puhul jäi pagulase sümbolika-lõmbus reaalsele võiduvõimalusele jalgu. Aga naaskem Eesti olukorra juurde.

Kas midagi peale rääkimise on muutunud viimaseil aastail? Oli ju Hirvepergi meelevaldus ja Tammsaare sambaäärne. Mõned pagulas-juhtkirjad teevad näo, et režiimis pole midagi muutunud, ainult kallis kodurahvas sai teadlikuks, et neid rõhutakse ja hakkas meelt avaldama. Neid nii toladeks väita on lausa häbematus. Nemad on ju kogu aeg võrratult otsesemalt kui pagulased tundnud, mis neil kukil on. Aga nüüd nad julgesid Hirveparki koguneda, sest režiimi hoiak oli muutunud - küllalt muutunud selleks, et meelevaldus Hirvepargis sai toimuda ametliku loaga. See on märgatav muudatus. Tegevusvõimaluste skaala laieneb. Laieneb ka eriarvamuste skaala. Räägid mõnegi tubli sotsioloogi või kirjanikuga ja kuuled, et need demonstreerijad võivad venelased üles ärritada ja kõik vähegi teostatavad plaanid ära rikkuda. Aga ilma Hirvepargita poleks ehk Titma niipea saanud hakata ametlikus pressis Molotov-Ribbentropi pakti arutama. Teiselt poolt kuuled Hirvepargi organiseerijalt Tiit Madissonilt, et autonoomiaplaan on narrimäng ja kultuurihuvilised on kurjast. Aga ehk annab Hirvepark tuge autonoomia-ettepanekutele, ilma suutmata viia rongi tagsai mineviku käänukohale?

Fakt on, et poliitvangide arv on kahanenud, samuti kui see, et osa neist on ikka edasi vangilaagris. Raske oleks unustada, kuidas istusin Mart Nikluse ema köögis ja lugesin kirja, mille Mart oli kirjutanud pärast seda kui ta keeldus end süüdi tunnistamast ja seetõttu oli teel tagasi Tallinna vanglast Siberi poole.

Ometi on muudatusi. Seda peegeldas mu 5-päevane käik Eestisse mais 1987 - mu esimene 42 aasta jooksul, ja seda mitte mu enda soovil. Varem ei lasknud võimud mind sisse - ja praegu ehk jällegi ei laseks. Mu raamat Balti ajaloo ja teine eesti erimeelseist (mis küll pagulasi on vähe huvitanud) ei aidanud suhetele kaasa. Ometi sain Tallinnas Teaduste Akadeemias ettekande pidada mitme-kandidaadiga valimiste korraldamisest N.Liidus - ja vastav artikkel ilmub vist Moskvas N.Liidu poliitikateaduste ühingu aastaraamatus. Ka Tallinna ajakirjanduses on nüüd pagulastele avaldamis-võimalusi. Pidagem meeles: Päts kirjutas Eestis ilmuva ajakirjanduse jaoks tsaariajal, olles ise maapaos (ja veel surmanuhtluse eest!). Meie paguluses ei loobunud sellisest võimalusest, vaid see võeti meilt. Kui nüüd peaks saama kirjutada lugejaskonnale Eestis, siis on mõtet võimalust kasutada.

Muutunud olukorda hindab professor Tõnu Parming, vist ainus pagulassotsioloog, kes Eesti küsimustega tegeleb, järgmiselt:

Kui meie sinne ühiskond ei hakka peatselt mõistelisel ja tõlgendaval pinnal toimivate suundadega tegelema, jõuavad sündmused meist ette...Meenuvad sündmused kahekümne aasta eest, järgnevalt Hrushtshovi

Stalinit hukkamõistvale kõnele... Selle tagajärjel taas elustus kultuuriline elu ja muutus võimalikuks suhtlemine. Tollaste suundade tõlgendamine, isegi nende olemasolu tunnistamine, oligi raevutsemise aluseks Lääne eestlaskondades.

Kõigile peaks Lääne eestlaskondades olema selge, et me ei tohi taas lubada omavahelisel raevutsemisel esile kerkida, ja aru saama, et endist tülideraundi ei sütitanud Moskva salasepitsejad, vaid me ise.
(Vaba Eesti Sõna, 11. veebruar 1988)

Rahvusliku tegevuse skaala on laienenud nii kodus kui paguluses. Pilt on segane, vastuoluline, muutlik ja võibolla ajutine - aga igal juhul erinev endisest. Erinevad inimesed hakkavad toimima üksteisest erinevamalt kui see varem oli võimalik. See aga ei tähenda otseseid vastuolusid inimeste vahel, kes erinevaid tegevusviise jälgivad, kui neid vastuolusid ei taheta välja mõelda ja üles puhuda. Hirvepark ja majandusautonoomia-ettepanek liiguvad momendil samas suunas erinevaid teid pidi, kuigi lõppsihidon erinevad. (Ja "lõppsihidki" muutuvad olude muutudes.) Seisame uue olukorra ees, kus on vaja kohaneda senisest laiemale vaadete ja tegevuse skaalale.

REIN TAAGEPERA

/ järg: VIIEKÜMMNES AK /

Kuidas oleks võimalik teada saada (ära proovida), et kas on ja kui suur on tõeline vajadus AK taolise ajakirja järgi? Normaalseste levimisolude puudusel, erinevalt Eestis ja paguluses, paistab peamine **AK** tutvustamise ja leviku võimalus peituvat "kett-kirja või "samizdat" sõnum-kande põhimõttel, kus iga üksikisik, kes **AK** ilmumist hindab, võtab omale ülesandeks sellest rääkida ning edasi tutvustada teistele. Kui lehel ei ole küllalt levikut ning puudub kommunikatsioon lugejatel-lehel omavahel, siis jääb ajakiri jätkuvalt üheks (heaks) võimaluseks, kuid ei realiseeru selles, milleks see ennast välja pakub: ülemaailmseks side-, info- ja mõttevahetuse kanaliks kõigile eestlastele üle maailma, lootustandvalt ka eestlasele Eestis. Uks isik (toimetaja) või grupp isikuid, kuskil (Torontos või Stockholmis), ei saa inimeste ega mitmekülgse materjali üles otsimisega ja kogumisega ülemaailmselt hakkama oma tavalise elu kõrvalt. Hea ja mitmekülgne **AK** nõuab sellepärast tellijaskonna põhituuma hoopis aktiivsemat osavõttu ajakirja teostumisest kui see tavaline on lugeja-lehe vahekorras. Oleks hea kui tellija, selle sammuga, näeks endas **AK** osanikku ning liiget, kes **AK** olemasolusse tahab panna natuke rohkem kui passiivset lugemist. Ei ole mingit põhjust arvata "et keegi teine" tutvustab **AK** teie tutvusringkonnas/tegevusraadiuses - seda kahjuks ei juhtu kui te ise seda ei tee. "Keegi teine" ei võta ka sõna **AK** veergudel, kuigi teate mitmeid kes teie mõtteid jagavad. Ilma uus aktiivsusetta, kus iga isik, kes eestikeelset trükisõna hindab, seada ka kohe mingil viisil isiklikult toetab, ei ela üle meie emakeelele rajanev kultuurne tegevus välismaal.

AVALIKUSTUS: FOSFORIIT, MIGRATSIOON, VALGED LAIGUD

Autori poolt MÜA 17. kursusel jaanuaris 1988 peetud ettekanne. Siin avaldatud lühendatult.
Vahepeal on Eestis toimunud pikk rida sündmusi mida lugemisel on põhjust meeles pidada, kuid mis esitatut põhiliselt kuidagi ei muuda.

Teatavasti toimub praegu Nõukogude Liidus ja ühtlasi Eestis nähtus, mida nimetatakse avalikustamiseks või avalikustatuseks. Ainealad, millest veel hiljuti ei tohtinud avalikult kõnelda ega kirjutada, leiavad nüüd käsitlemist ajakirjanduses ja mujal; esialgu mõistagi ettevaatlikult, kuid paistab, et kasvava julgusega.

FOSFORIIDIST

juba kõnelesin eelmisel aastal, peatudes eeskätt selle maavara tehnilistel näitajatel, kuid rääkides ka probleemidest, mida fosforiidi kaevandamine ähvardab tuua. Referaadi lõpposas oli juttu esimestest julgetest sõnalistest väljaastumistest Eesti maa ja looduse kaitseks. Need toimusid Kirjanike Liidu aastakoosolekul novembris 1986 Arvo Valtoni ja Lennart Mere poolt, kes tarvitasid tolle aja kohta üllatavalt tugevaid väljendusi.

Ent see oli alles algus. Fosforiidiähvardus mobiliseeris eesti rahva säärasele üksmeelsele vastuseisu avaldamisele, mille taolist on meil vaevalt varem nähtud. Kultuuriinimestest tõstsid häält peale kirjanike ka teised loomingulised rühmad ja üksikisikud. 3. aprillil toimus Tartu ülikooli aulas ajalooeaduskonna komsomolibüroode poolt organiseeritud koosolek teemal "Eesti fosforiit". Uks kõige tähelepanuväärsemaid sõnavõtjaid oli kirjanik Hando Runnel, kelle isamaalikust vaimust kantud ütlustele said osaks tormilised ovatsioonid. 1. mai traditsioonilist rongkäiku kasutasid Tartu üliõpilased meeleavaldusena fosforiidi kaevandamise vastu. Ka plankudele ilmusid vastavasisulised loosungid. Kirjanik Lennart Meri avaldas venekeelse artikli Moskva nädalalehe "Literaturnja Gazeta" 1. juuli numbris pealkirja all "Kahjulik kasu". Samal fosforiidi kaevandamise vastasel teemal kirjutas kirjanik Vladimir Beekman üleliidulise nädalalehe "Nedelja" 27. numbris. Stuudio "Tallinnfilm" tegi lühifilmi, milles valgustati vee- ja keskkonnakaitse probleeme Kirde-Eestis, näidates ka üliõpilaste maidemonstratsiooni ja esitades lühikese ajakohase intervjuu akadeemik Endel Lippmaaga. See film tehti üleliidulisele Dokumentaalfilmide Keskstudiale, kes selle andis välja oma ringvaates "Meie päevade kroonika" nr. 22.

Ehkki avalik protestivaim haaras tervet rahvast, on huvitav märkida, et avangardis olid kirjanikud. Mitte partei, mitte valitsus, esialgu ka mitte teadlased, vaid kirjanikud ja seejärel ka teised haritlaskonna esindajad. Tuleb siiski tunnistada, et teadlased ühinesid üldise hukkamõistuga suhteliselt vara, juba märtsis kui mitte varemgi. Ent võib ometi öelda, et eesti rahva tõeline esindus, tema huvide kandja ja esimene kaitsja on praegu tema kirjanikkond.

Meid huvitab aga küsimus: millise hoiaku võtsid kõige toimuva valguses fosforiidiküsimuse suhtes Moskva kui ka Eesti omad partei- ja valitsustegelased?

Võimude pingutused olid mõistagi suunatud elanikkonna rahustamisele. Aprillis viibis Tallinnas NSV Liidu mineraalväetisetootmise ministri asetäitja ning püüdis pehmendada ühe teise Moskva võimukandja, mäekeemiatööstuse kõrge tegelase, kellegi J. Jampoli sõnu, kes oli tähendanud mõni aeg varem Eesti Televisioonile antud intervjuus, et Kabala fosforiidileiu kohta (Rakverest ligi paarkümmend kilomeetrit ida pool) hakatavat evitama kõige kiiremas korras. Uus Moskva ülemus aga kinnitas nüüd, et eelmine oli "asjast ette rutanud". Ka Eesti omad tegelased kinnitasid sedasama. Mul kahjuks puudub Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe Bruno Sauli umbes samal ajal antud pressikonverentsi transkriptsioon, kuid nagu võib järeldada eespool vihjatud koosolekust Tartu ülikoolis, oli Saul siiski ilmutanud protesteerijate suhtes mõnesugust nõrdimust, öeldes, et polevat vaja muret tunda kõigest 40 ruutkilomeetri pärast. See dissonants välja arvatud, mulle tundub, et Eesti NSV partei ja valitsus üldiselt joondusid rahva meeleolu joonele. Mai lõpus toimus Eesti NSV Ülemnõukogu 11. koosseisu 5. istungijärk, millel toosama Bruno Saul lausus järgmised sõnad: "Rõhutaksin ainult: kui uuringud peaksid näitama, et kaevandamine toob kaasa soovimatuid ökoloogilisi ja sotsiaalmajanduslikke tagajärgi, siis vabariigi valitsus ei anna kaevandamiseks oma nõusolekut."

Novembris oli Ülemnõukogu 11. koosseisu 6. istungijärk, millel esines aruandega Ministrite Nõukogu esimehe esimene asetäitja Indrek Toome. Tema informatsioonist nähtub, kuidas fosforiidikriis on nüüd lõpuks nüristatud. Nimelt nõustusid venelased mitte ehitama Eestis kuni 2000. aastani mingeid rajatisi, mida Eesti fosforiidide eksploateerimise Moskva programm oli ette näinud. Kuid uurimistööd peavad vahepeal jätkuma ning juba 1989. aasta lõpuks tuleb NSV Liidu Ministrite Nõukogule esitada uus ettekanne fosforiidivarude võimaliku kasutuselevõtmise kohta. See ettekanne kuulub koostamisele Eesti NSV Ministrite Nõukogu osavõtul. Seega siis on kriis lihtsalt edasi nihutatud; Eesti on saanud 12 aastat armuaega.

Teema lõpetuseks pildike Kunstnike Liidu 18. kongressilt, mis toimus oktoobris, kui ülaltähendatud lahendus oli juba teatavaks saanud. "Kaksteist aastat on kiired kaduma. Mis saab edasi?" muretses kunstnik Jüri Arrak. "Tahan öelda - fosforiit on meie valitsusele meistriksam..." Sellele reageeris samal kongressil eelnimetatud Indrek Toome üpris tähelepanuväärsete sõnadega. Vabariigi juhtkond olevat rahvaga ühist meelt, jagavat tema muret ja lubavat kaitsta oma maad ja rahvast.

MIGRATSIOONIST

rääkides võib alustada samast Kunstnike Liidu oktoobrikongressist. Jätkates J. Arraku joont, märkis tema kolleeg Lemming Nagel, et teine väga oluline teema on migratsioon, millele piiri panemine on samuti meistriksam valitsusele ja millest oleneb usaldus valitsuse vastu. Vähemusrahvusega omal maal polevat võimalik välja arendada kõiki rahvuse potentsiaale ning rahvuste ühtesulamise protsessi ei tohtivat kunstlikult kiirendada.

See võrdlemisi asjalikult ja ebaemotsionaalselt sõnastatud repliik ei olegi vahest kõige tüüpilisem näide nüüdsetest paljudest vihjetest nn. migratsiooniprobleemile. Viimase asemel võib rääkida ka rahvussuhete probleemidest ja ka keeleprobleemidest - sellest, et eesti keel on asjaajamiskeelena sunnitud oluliselt taganema vene keele ees, mille võidikäiku edendavad umbkeelsed vene (ka ukraina, valgevene) rahvusest sisserändajad, kes võtavad eesti rahvalt tema eluruumi. Need inimesed saavad töökohti, mis nõuavad suhtlemist rahvaga - nad tegutsevad müüjatena, arstidena, taksojuhtidena, mitmesugustes ametiasutustes -, kuid neilt ei nõuta eesti keele oskust. Lisaks puhtpraktilistele raskustele, mis seeläbi võivad tekkida (näiteks kui vanem inimene saadetakse arsti juurde, kellega ta ei saa suhelda), on tegemist ühe rahva loomuliku legitiimse väärkuse mõnitamisega tema omal põliskodumaal, alandusega, millist on isegi raske ette kujutada, et säärast võib juhtuda tänapäeva tsivilisatsioonis. Lisaks keeleaspektile on migratsiooniprobleemil ka teisi aspekte: sisserännanute teine elulaad, teised arusaamad puhtusest ja vaikususest; paljud on tulnud vaid raha teenima, on uues elupaigas juurteta ja ümbruse suhtes hoolimatud.

Kõigest sellest nüüd räägitakse ja kirjutatakse, kuid hoolsalt valitud sõnastuses, niiviisi, et püüda vältida enda süüdistamist "natsionalismis". Aktiivsed on taas kirjanikud, kõige häälekam neist praegu Teet Kallas. 11. novembril toimunud Kirjanike Liidu aastakoosolekule oli Rudolf Rimmel haigena saatnud kirjaliku ettepaneku, et Kirjanike Liit taotleks Eesti NSV põhiseaduse muutmise teel eesti keelele seaduslikku kaitset.

ENT KÕSIME JÄLLE: MIDA ÕTLEVAD VÕI TEEVAD PARTEI JA VALITSUS?

Esimene mulle teada olev vihje pärineb EKP Keskkomitee sekretäriilt Rein Ristlaanelt. Kõneldes läinud aasta märtsi lõpus Keskkomitee pleenumil, ta kritiseeris eesti noorsoo nõrka vene keele oskust, mille parandamiseks võetud meetmed ei andvat tulemusi, ja selgitas: "Selle taga peituvad sügavad sotsiaal-majanduslikud protsessid. Seepärast nimetaksin ma rahvussuhete täiustamise nende küsimuste hulgas, mis nõuavad lahendamist, ka tootlike jõudude õiget paigutamist, vabariigi loodusrikkuste ratsionaalset kasutamist, sotsiaalse infrastruktuuri arendamist, vabariikidevahelise migratsiooni täpsemat reguleerimist." Vähe hiljem ta lisas: "EKP Keskkomitee ja vabariigi valitsus näevad neid probleeme ning otsivad nende lahendamise teid."

Järgmised vihjed kostsid oktoobris Eesti Teatriliidu kongressilt, millel viibisid ka eelnimetatud Indrek Toome ja Rein Ristlaan. Paistab et mõlemad esinesid sümpaatselt. Esimene vihjas "oma rahva muredele" ning teine "hingevalule oma maa ja rahva saatuse pärast". Kuid kumbki ei pakkunud konkreetset lahendust. Rein Ristlaan ütles "Probleemide lahendamiseks nõiavitsa ei ole... Tahan teile kinnitada: ühtegi ettepanekut, mis on suunatud meie vabariigi elu edasiviimisele, ei jäeta EKP Keskkomitees tähele panemata. Otsime nende ratsionaalset sisu ja rakendame kõik, mis tähelepanu väärib. Just seda loeme oma põhiülesandeks. Rahva tahte rakendamist rahva enda huvides."

Juba mainitud Kunstnike Liidu oktoobrikongressil (see toimus paar nädalat teatrikongressist hiljem) kinnitas Ristlaan jälle, et Eesti NSV juhtkond teab rahva muresid, milleks ta pidas nappi toidulauda, lihapuudust, sotsiaalse ebaõigluse ilminguid, migratsiooniprotsesside sotsiaalset reguleerimatust, ajaloo valgeid laike, informeerimatust ja kultuurilist isolatsiooni, rahvuse arengu tabulisi teemasid. Kõik need valupunktid vajavad kõrvaldamist. Mis puutub migratsioonis, siis teisiti kui majandushoobadega seda lahendada ei saavat. Kuid reguleerida seda olevat võimalik, kui ei lubata enam tööjõudu sisse vedada, jaotatakse õiglaselt elamispinda, kaotatakse töölisühiselaamud.

Samal Kunstnike Liidu kongressil tõi maalikunstnik Enn Põldroos näiteid selle kohta, kuidas migratsioon õha vohab. Tallinna Uussadama puhul lubati küll piirduda põhiliselt kohaliku tööjõuga, kuid tegelikkus kujunevat hoopis teistsuguseks. Ka tehas "Dvigatel" Tallinnas olevat saanud loa tuua sisse 350 töölist, kellele kindla peale lisanduvad veel perekonnad.

Jääb mulje, et migratsioon on üliraske probleem ning Eesti NSV juhtkond võrdlemisi nõutu. Uue aasta esimeses numbris väidab "Sirp & Vasar" toimetuseartiklis, et mitmed väga tõsised, sotsiaalselt kaalukad probleemid " on praegu kõige kõrgemal tasandil ka lahendamisel". Kuid umbkeelsete võõraste sissevoolu peatamiseks ja ümberpööramiseks saavad eestlased ise vaevalt midagi olulist ära teha. Moskva poolt eesti rahva pihta vallandatud suurele õnnetusele võib ainult Moskva ise anda tagasikäigu.

VALGETE LAIKUDE ALL

mõeldakse tabuteemasid ja järelikult informatsioonivaegust aja- ja kultuuriloos. Mõningaid ebameeldivaid küsimusi on lihtsalt ignoreeritud, teistest mindud üle demagoogiliste propagandastampidega, kolmandaid käsitletud ühekülgselt, avaldamata kogu tõde. Valgete laikude hulka kuuluvad Eesti iseseisvusaeg, Vabadussõda, Molotovi-Ribbentropi pakti salajane lisa (kerkis päevakorrale eriti ühenduses meelevaeldustega Tallinnas Hirvepargis 23. augustil), venelaste pommirünnak Tallinnale 9/10. märtsil 1944, pöördelised 1940. aasta sündmused, küüditamised, põllumajanduse vägivaldne kollektiviseerimine, eesti pagulaskirjandus, üleliidulises plaanis ka Stalini hirmuvalitsuse kõik aspektid.

Uute tuulte puhudes nõutakse laikude kinnikatmist tõese informatsiooniga ja Eesti ajaloo täisväärtusliku õpetamise sisseeadmisega koolidesse. Kõrgemalt poolt on reageeritud: tõe tuvastamine eeldavat uurimistööd ja seetõttu ka aega. Kuid on juba esinenud abivalmis teadajaid, kes on pakkunud ajakirjanduse veergudel esimesi andmeid üldsust erutavatel teemadel. On kirjutatud Vabadussõjast, mida ametlikult nimetatakse Kodusõjaks. Autorid, kellest üks on tuntud kroonuajaloolane Karl Siilivask, on sunnitud fakte arvestama ja möönma, et 1919. aasta suvest alates oli siiski tegemist sõjaga Nõukogude Venemaa ja Eesti vahel, kuid nad püüavad senisest käsitusest päästa, mida päästa annab, ja väidavad, et sõja algstaadiumis domineerisid kodusõja elemendid, mis õigustavat ka Kodusõja nime. Samuti on avaldatu paljastavaid kirjutisi Stalinist; säärased muide pärinevad vene autoreilt ja on leidnud tee eesti ajakirjandusse tõlgetena. Teatris etendatakse rahva minevikukannatusi kajastavat kaht näidendit Jaan Kruusvallilt, "Pilvede värvid" ja "Vaikuse vallamaja". On ilmunud Heino Kiige romaan "Maria Siberimaal", mille pealkiri räägib iseenda eest.

Oks kõige huvitavamaid kirjutisi nägi trükivalgust 27. novembri "Sirp & Vasaras" pealkirja all "Mõnede lünkade täiteks". Autor Evald Laasi, teemaks suurküüditamised 14. juunil 1941 ja 25. märtsil 1949. Ent kuna see on juba ära trükitud ja kommenteeritud ka väliseesti ajakirjanduses, ei peatu ma praegu sellel.

Oktoobrirevolutsiooni 70. aastapäeva tähistamise pidulikul koosolekul 6. novembril Tallinna Linnahallis pidas kõne EKP Keskkomitee esimene sekretär Karl Vaino. Ta lausus: "Vajame täielikku, ilustamata ja konjuktuurist sõltumatut tõde nii kaugema kui ka lähema mineviku kohta - niisugune on partei sotsiaalne tellimus ajaloolastele. See ülesanne tuleb tingimata lahendada." Kuid Vaino on ilmselt vana suuna mees, kes ei saanud järgnevalt hoiduda ründamast "Lääne vaenulikke raadiojaamade ja tagurlikku pagulaskonna stsenaariumi järgi tegutsenud käputäie provokaatorite ekstrmismi" seoses meelevaldustega Hirvepargis ning samuti ei saanud hoiduda tarvitamast oma hästituntud lemmiklööklauseid, mis räägib vajadusest kasvatada töötajaid ja noort põlvkonda "sallimatuse vaimus natsionalismi ja šovinismi, rahvusliku piiratuse ja upsakuse vähimategi ilmingute suhtes". Ometi laseb tema üleskutse täieliku, ilustamata ja konjuktuurist sõltumatu tõde esiletoomiseks ennast võtta kui ülimalt tähelepanuväärset signaali, mille tagajärjed ehk ei anna endid kaua oodata.

Ma näen väga väikest vahemaad kahe mõõnduse vahel. Ohelt poolt mõõndus, et Stalin oli tõepoolest verejaneline diktaator, kelle valitsusaeg osutus nõukogude rahvastele tohutuks katastroofiks. Seda on antikommunistlikud pagulased alati väitnud ning nüüd tunnistatakse Nõukogudemaal, et pagulastel oli selles asjas õigus. Ent teine mõõndus, esimesest kukkesammu kaugusel, on ikka alles veel tegemata. See oleks mõõndus, et eesti, läti ja leedu rahvas ei andnud endid vabatahtlikult - ja pealegi sünkroonselt, üheaegselt, õnise stseenaariumi järgi, nagu nüüd avalikustatud suurkõõditamisedki toimusid kolmel maal sünkroonselt, keskusest juhitudna - eespool nimetatud hirmuvalitseja kätte, et ta ka neid hävitama hakkaks, nagu ta oli juba eelnevalt hävitanud ukrainlasi ja venelasi endid. Isegi keskpärase loogilise mõtlemisega inimesel ei peaks niisugusele järeldusele jõudmiseks raskusi olema. Ajaloo tõde ei ole ju peidus. On olemas Kersteni komisjoni materjalid, küllap ka piisaval hulgal arhiividokumente, on olemas rahva sotsiaalne mälu. Kuid see loogikaline kukesamm oleks poliitiliselt ja ideoloogiliselt seitsmepenikoormasamm, koguni midagi ideoloogilise enesetapu lähedast. Kujutage ette: tunnistada üles, et Eesti oli Stalini agressiivse imperialistliku välispoliitika ohver. Aga sel juhul, mis edasi?

Nõukogude kroonuajaloolased seisavad kadestamatu dilemma ees. Kes kannab ideoloogia hullusärki, peaks ennast lausa sõlme väänama, et otsa otsaga kokku viia. Sel taustal paistabki Karl Vaino üleskutse tuvastada täielik, ilustamata ja konjuktuurist sõltumatu tõde nii tähelepanuväärseksena. Kõige suurema huviga jääb meil oodata, kuidas kaetakse just see Moskva 1940. aasta välispoliitika valge laik.

REEDEL, 1. APRILLIL

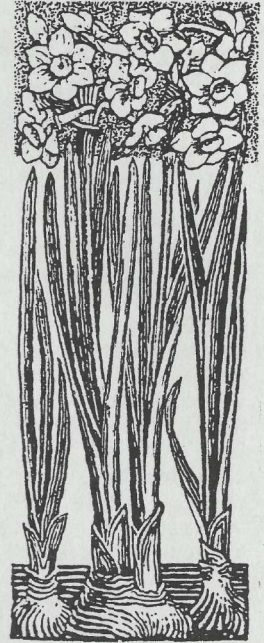
- 13:00 Registratsioon algab
13:30 Videod
16:00 Tõnu Parming
From the National Awakening
to the Tartu Renaissance:
the Struggle between Collaboration
and National Assertiveness
17:00 Juhan Talve
The New National Awakening
18:00 õhtusõök
19:30 Mardi Valgemäe
Kultuuripäevad '88
Kalev Mark Kostabi
Kunstinäitus
Art exhibit
Kaare Kolbre
Kalev Mark Kostabi looming
The Art of Kalev Mark Kostabi
Maaja Duesberg Roos Klaver
Glenn Basham Viiul
Leelo Valdsaar-Basham Flööd
Eduard Tubin
Arvo Pärt
Helen Tobias Duesberg
Vahuvein

LAUPÄEVAL, 2. APRILLIL

- 11:00 Harry Mürk
"Kalevala" kui eesti eepos
12:00 Juhan Talve
Uus ärkamisaeg
13:00 Lõunasõök
14:30 Ingvar Liitoja
Eesti rokk
15:30 Mardi Valgemäe
Mitte Koidula, vaid Jakobson
17:00 Rein Rannap
Demonstratsioon-loeng
iseenda ja teiste noorte
eesti heliloojate loomingust
18:00 Kunstiklubi Teater
Baltikumi kajad
Mitmeaedia luuleteater
balti naisluuletajate tööst
eesti ja inglise keeles.
Marie Under, Betti Alver,
Doris Kareva, Ilona Laaman jt.
Arts Club Theater
Echoes from the Baltic
Multimedia staged readings
of work by Baltic women
poets in Estonian and
English.
õhtusõök
20:30 Pidu/Tants

**K
U
L
T
U
U
R
I
P
Ä
E
V
A
D**

**new yorgis
1.ja2. aprill
eesti maja
243 east 34 st.**

AK sai trükkimineku eel tutvuda
JUHAN TALVE 16 lk. pika ettekandega
"Kas uus ärkamisaeg?".

Autori loal võisime kärpida ja ära
tuua osad mis kirjeldavad Eestis
valitsevat demograafilist olukorda.
Tahaks uskuda, et JT ettekande
terves ulatuses toovad ära eesti
lehed kus rohkem täheruumi.

Veel hiljem sattus meie kätte
"EDASI" nr 92, kus pealkirja all
"IIVE! IIVE! IIVE!, 21 AASTAT
HILJEM" vestlusring demograafilist
olukorda Eestis põhjalikult arutab.
Panime käärid külge nii sellele kui
ka "KODUMAALE" nr 18 täiendamaks -
jah kahjuks masendavat - pilti
olukorrast.

RAHVASTIKULISEST OLUKORRAST EESTIS

Demograafia valdkonnas on toimunud Eestis ennenähtamatud muudatused. Esimese ärkamisaja lõpul, 1881. aasta rahvaloendusel oli Eestimaa ja Põhja-Liivimaal 881.455 inimest, neist eestlasi umbes 90 %, seega ca 800.000 ja mujal Venemaal elas sellele lisaks ca 120.000 eestlast, kokku seega umbes 920.000. Praegu elab Eestis umbes 950.000 eestlast ja mujal Venemaal ca 60.000, kokku seega pisut üle miljoni. Seega võime nentida, et Eestis elavate eestlaste arv pole saja aasta jooksul oluliselt kasvanud. Mis on siis Eesti rahvast hävitanud möödunud saja aasta jooksul? Milline katk on selle hävitustöö teinud? Esimesest maailmasõjast võttis Vene sõjaväes osa umbes sada tuhat eestlast ja selles sõjas langes umbes 10.000 meest. Aastal 1916, enne tsaarivõimu kokkuvarisemist, tookordse režiimi viimases agoonias, mobiliseeriti ka Eestist mehed isegi kuni kuueküneaastasteni.

Kui Eesti 1941. aastal sattus jälle suursõtta, oli kõige rohkem kannatada saav eagrupp just see sama, mis juba sündides teistest väiksem oli. Ja kui me vaatleme vähest sündinute arvu Eestis praegu, siis on sellele muidugi olemas palju põhjusi, nendest kindlasti tähtsaim demograafiliselt saatuslik kolmnurk korterikitsikus-alkoholism-lahutusel. Kuid üks tegur on kindlasti ka see, et viimase aastakümne fertiilne eagrupp, st. 20-35 aastaste grupp, on just selle sama, kõigepealt esimese maailmasõja tõttu väiksemaks jäänud ja siis teises maailmasõjas kõige rohkem kannatada saanud eagrupi järeltulijad. Eestlaste madalat iivet kompenseerib rohkem kui tarvis venelaste sisseränne Eestisse. See areng on igale mõtlevale ja isegi mõtlematule eestlasele olnud selge juba aastakümneid.

Kui nüüd kommunistlikud asehaldurid on isegi jõudnud järeldusele, et sisseränne on kahjulik nii rahvuslikult, kui ka sotsiaalselt ja majanduslikult, on suures avastamistuhinas kuulutatud, et mitmete Eesti linnade ettevõtted peavad maksma 16.000 rubla iga väljaspoolt sissetoodava tööliste ja kuuldavasti ka perekonnaliikme eest. Siinjuures võib aga ütelda, nagu ütleb eesti vanasõnagi, et on hilja kaevu kaevata kui maja juba põleb. Kahju, mille eest väliseestlased on aastaid, jah, aastakümneid hoiatanud, on juba tekitatud. Ja milline olukord on tekkinud, seda valgustamaks toon mõned arvud.

Eesti NSV ametlik statistika näitab, et Eesti NSV elanikkond on kasvanud kaheksa- ja üheksa aasta arvel: loomuliku ja nn. mehhanilise iibe ehk rände arvel. Kummagi vaatlemine annab meile kurva pildi. Sama statistika ütleb meile, et Eesti NSV elanikkond on kasvanud mehhaanilise iibe arvel umbes 6-8000 inimesega aastas. Kuid seda arvu ei tohi lihtsustatult mõista. Sest inimesi ainult ei koli Eestisse, vaid samal ajal ka Eestist välja. Ja nimetatud arv näitab, mis on sisserände ja väljarände vahe.

Kui palju siis rändab aastas tegelikult inimesi Eestisse? Aastail 1981-1985 rändas Eestisse sisse ühtekokku 397.452 inimest ja samal ajal pühkis eestimaa tolmu oma jalgadelt 365.617 inimest. Kui siia lisada anne, mille järgi 1986. aastal Eestisse kolis 87.000 inimest ja Eestist lahkus samal ajal 81.000 inimest, siis saamegi aastate 1981-86 jaoks arvu, mis vastab umbes Tallinna linna elanikkonnale. Teiste sõnadega: pealinna elanikkonnale vastav inimhulk rändas Eestist läbi mainitud aastail. Arvestades Eesti pooleteistmiljonilise rahvaarvu ja seda, et see protsess toimub peamiselt muulaste hulgas, keda Eestis on kokku umbes 600.000, on tegemist väga laiaulatusliku sotsiaalse ja demograafilise nähtusega.

Et seda arvu pisut mõistetavamaks teha, siis sõitis Eestisse sisse 218 immigranti iga päev või üks inimene iga seitsme minuti järel. Me muidugi ei tea, kes need tulijad ja minejad olid. Kui pikka aega üks sisserändaja Eestis viidab enne kui ta edasi rändab, seda me ei tea, ja sellepärast puudub meil seni selge pilt sellest migratsiooniprotsessist.

Eestlaste loomulik iive on ligilähedane nullile ja on viimaste aastate jooksul vahel olnud ka negatiivne. Eesti NSV elanikkonna loomulik iive läheb seega praktiliselt sajabrotsendilisel vene rahvusgrupi arvele. Olukord ei tulene siiski mingist olulisest vahest erinevate rahvusgruppide sündivuses. Selle eest on aga sisserändajad tavaliselt tööealised inimesed. Eestlaste eastruktuuri tõttu on surevus eestlaste hulgas suurem kui sisserändajate hulgas.

Sama võib ütelda ka napist statistilistest andmetest abortide arvu kohta Eestis: Eestis tehakse $1\frac{1}{2}$ aborti iga sündinud lapse kohta. See tähendab, et kuna Eestis sünnib iga aasta ca 24.000 last, on abortide arv järelikult 36.000. Paljude abortide tagajärjed peegelduvad enneaegsetes sünnitustes, surnult sündinutes ja imikuna surnute arvus. Eostumisvastaste vahendite tootmise vastu pole võimud aga aastakümnete vältel tundnud mingit huvi. Kuidas abordid ja nende tagajärjed jagunevad rahvuste vahel, on raske ütelda, kuid me teame, et korterikitsikus on üks peamisi põhjusi ka siin.

Samal ajal teame ka, et Eestis valitsevad korteriolud soosivad sisserändajaid põliselanike arvel. Eestlastest linnaelanikel oli mõni aasta tagasi ainult pisut üle pooltel, venelaste hulgas aga neljal viiendikul kõigi mugavustega korter. Tallinnas elab üle 6500 perekonna, lähemale 20.000 inimest elamiskõlbmatutes majades, elamistingimuste parandamist vajajate järjekorras on 18.500 perekonda, üle 52.000 inimese ja 3800 ühiskorteris elab 8841 perekonda Noorte Hääle hiljutistel andmetel. Me ju teame, et need inimesed valdavas enamuses pole sisserändajad. Ilma sooja veeta, puuküttega kitsuke korter ei inspireeri laste soetamisele, nagu sellele ei inspireeri ka noorpaaride eraldi elamine, mis on ju ka väga tavaline nähtus.

Siinjuures on muidugi võimalik vastu väita, sest eestlaste iive on alati madal olnud ja tööstusriikides on iive ka langenud ligilähedasel nullile. Pealegi on eestlaste iive madal mitte venelastest madalama sündivuse, vaid suurema surevuse tõttu.

Vastuväide on sisuliselt täiesti õige. Kuid praegune masendav sotsiaal-majanduslik olukord teeb raskeks isegi suuremate perekondade propageerimise. Juba praegu peaks kangelasemaks kuulutama iga eesti naise kodumaal, kes sellistes oludes üldse lapsi sünnitab.

ABORDID ROOTSIS

Võrdluseks oli Rootsis 1980 a. ümmarguselt 35.000 aborti. Peale seda tippu on abortide arv Rootsis pidevalt vähenenud, olles praegu 30.000 aastas ehk vähem kui 18 aborti 1000 naise kohta fertiilses vanuses. Rootsi rahvaarv on umbkaudu kuus korda suurem kui Eesti.

Probleem pole ainult lutipudelite, luttide, valmis lastetoitude, ühekordsete mähkmete ja isegi marli, lastevankrite, lasteriiete, lastejalatsite jne. jne. kroonilises defitsiidis või täielikus puudumises. Kes on usutlenud Eestis sünnitanud naisi oludest Eesti sünnitushaiglates või kes on seal ise sünnitanud, teab, et nende sanitaarne olukord on võrdlemisi kaugel sellest tasemest, millega Läänes juba ammu on ära harjutud.

Seega on ilmne, et aktiivne perekonnapoliitika Eestis on tänapäeva majanduslike ja sotsiaalsete tingimuste raamides väga raske ülesanne. Kes söendab sellistes oludes teha ettepaneku, et inimesed rohkem lapsi soetaksid? Eelpoolkirjeldatud sotsiaalpoliitika ei takista aga parteid, "meie ajastu au, mõistust ja südametunnistust" kuulutamast, et "Nõukogude Liidus on ainult üks privilegeeritud klass - lapsed". Arvestades abortide, surnult sündinute ja imikuna surnute kõrgete arvudega võiks siin muidugi üht-teist küsida, kuid olgu.

Kõrvalpõikena olgu nenditud, et ka enesetappude kohta on ilmunud esimene väike teade (Õhtuleht 12.3.1988), mille järgi enesetappusid on kaks korda rohkem kui liikluses surnuid. Liiklusõnnetustel saab, arvestades rahvaarvuga, eriti aga autode arvuga, surma igal aastal lausa fenomenaalne arv, ca 250-300 inimest. Järelikult on enesetappude arv 500-600, ehk ligemale 40 enesetappu 100.000 inimese kohta aastas. Võrdluse mõttes olgu nenditud, et see arv on võrdne Ungariga ja neljakordne Uhendriikidega võrreldes. Ungari omakorda on maailmas esikohal enesetappude sageduses.

Fakt, et sellest aastaid jätkunud demograafilisest arengust alles läinud sügisel hakati avalikult rääkima-kirjutama, näitab meile ühte asja: Eesti tööjõupoliitikat on juhitud täieliku vastutustundetusega, või pole seda juhitud üldse. Igal juhul on selge, et Eestimaa Kommunistlik Partei pole kuidagi moodi püüdnud nende inimeste huve kaitsta, kelle nimel ta esineb: nimelt eesti töötava rahva huve.

Nüüd tekib küsimus, millal on meie käes see saatusetund, mil eestlased jäävad vähemusse oma kodumaal? Sellele küsimusele on võimalik vastata ainult tinglikult. Kui praegustes arengutendentsides ei toimu mingisugust muudatust, siis tuleb see saatusetund ajavahemikul 2020-2030. Ja siin tuleb rõhutada, et kuni tänase päevani ei ole sisserändes toimunud mingisugust langust, vastupidi, jaanuaris avaldatud viimased andmed näitavad, et sisseränne oli läinud aastal pisut suurem kui tunamullu.

Muudatused võivad toimuda kahes suunas. Uks võimalus on, et Eesti NSV poliitiline juhtkond suudab pöörata demograafilise arengu eestlastele soodsaks. See nõuaks sisserände järsku piiramist, õiglast korteripoliitikat ja aktiivset perekonnapoliitikat. Ainult sisserände piiramisest ei piisa, sest eestlaste osatähtsus vabariigi elanikkonnas väheneb ka juhul, kui sisseränne täiesti ära lõppeks. Kõige olulisem aga oleks, et selliseks poliitikaks oleks üldist tahet. EKP juhtkond pole aga senini näidanud peaaegu mingisugust aktiivsust nende küsimuste esile tõstmises, lahendamises rääkimata.

Teine võimalus on, et planeeritavate suurtööstuste, fosforiidikaevanduste, Rakvere lihakombinaadi, Muuga naftasadama, Balti Soojuselektrijaama laiendamise jne. arvel kolib Eestisse sisse üha kasvav arv muulasi. Ja kui need projektid teoka saavad, siis on see saatusetund meie käes juba märksa varem. Tööstuse ekstensiivse arendamise lõpetamisest on küll aastaid räägitud, kuid mingisuguseid tulemusi sellest rääkimisest pole olnud näha, vähemalt mitte, mis rahvuslike suhete arengusse puudutab. Seega on põhjust kartäa, et EKP poolt on olukorda halvendavad sammud tõenäolisemad kui seda parandavad sammud.

LIVE! LIVE! LIVE!

21 aastat hiljem

Meie riigi rahvuspoliitika üldkriisist, demograafilise situatsiooni pingelest liiduvabariikides, rahvuseaduse ja rahvuslunde devalvatsiooni, rahvuste assimileerumise, Eesti rahvusliku struktuuri muutustest, eestlaste kui rahva ja kui rahvuse sotsiaal-ehnilisest ja kultuur-ehnilisest staatusest ja seelusest oma eesisade maal ehk lihtsalt öeldes — eestlaste püsimisest Eestimaal on nüüd, demokraatilisemises, avalikustamises ja üleüldise ümberhääletumise ajal oiseseõnu ja järjest süveneva kodanikuvastulusega kõnema hakatud. Seda ka meie riigi peade kõige autoriteetsematel kvorumitel.

Soovitsi oma rahvaga lema ellujäämise võimaluste üle taas aru pidades ütleb sõna sekka ka «Edasi» vestlusring «live! live! live!» 21 aastat hiljem.

Nendest, kes 21 aastat tagasi probleemi tõstafatasid, olid kohal kirjanudseadlane HEINO PÜHVEL, demograaf KALJO LAAS, ajaloolane HILLAR PALAMETS, matemaatik JAAN REIMAND ja «ENE TIIT ning allakirjutanu. Ekspertidena liitusid perekonnasotsioloog TONU OTS, Tartu linnalabori teadlased URVE NOU ja JÜRI KÖRE, stalistikaetõetaja OSVALD LESTA, Tartu perekonnaseisusokonna juhataja VELLO MARMEI. Litteraate esindas kirjanik HANDO RÜNNEL. Oma mõlled liias kirjelkult pühhiaaler HEITI KADASTIK.

Kaljo Laas: «Nüüsilist oleks nagu Eesti NSV rahvas- tiku lve kombes. See püib väikeste kõikumistega visalt plussis. Kuid on kaks ise asja, kas kõnelda mehaanilisest või loomulikult libest. Ja on koguni iseani, kas rääkida Eesti NSV rahvastiku libest või eestlaste libest.»

estlaste loomulik iive

seisab üha süvenevas miinuse, signalseerides kriitilise piiri ligiolekust, mille ületamine ähvardab meid, eestlasi muuta isiksuseõigustes kultuurrahvast ehnilise isearasustega assimileerunud rahvusühmeks. Osvald Lesta: 1959. a. rahvaloendusest kuni 1988. aastani kasvas eestlaste arv Eestis 893 000-lt 960 000-ni, teiste rahvaste arv aga 309 000-lt 610 000-ni.

Kui me migratsiooni ei peata, siis me oma 1 miljoni- ga 200 miljoni vastu ei saa. Kui Eestimaa tüüri juures olljad midagi pöördelist ette ei võta, väheneb eestlaste osa meie rahvastikus aastatuhande vahetuseks katastroofiliselt.

Jüri Kõre oli paberile pannud migratsiooni libe Tartus: 1980 — 519; 1981 — 548; 1982 — 232; 1983 — 72; 1984 — 26; 1985 — 97; 1986 — 7031 (teistest liiduvabariikidest tulijad, maalt linna ümber asujad, kõrgkooli ukse taha ootama jäänuud). 1987. aastal oli Tartu elanikkonna juurdekasv 1120.

Osvald Lesta: Me ei pääse selle eest kusaigile, et Eesti NSV on tänaseks paljurahvuseline vabariik, et mitmed meie linnad ja piirkonnad on saanud valdavalt venelaste jt. rahvaste asupalgaks.

Rahvastiku dünaamikat hinnafes

ja libe stimuleerimisest kõneldes tulebki silmas pida: see, mis on omane ühele piirkonnale või rahvusühmale, pole omane teisele. Et uusmigrantide hulgas on sündinud suur (noored perekonnad) ja suurem väike, tekib õigustatult murelik küsimus: kes hakkavad 15—20 aasta pärast kujundama Eesti iivet?

— — — — — Juba praegu on Tallinnas (Kirde-Eesti linnadest kõnemeatama) vene koolide õpilased arvulises ülekaalus. Nemed ja ongi meie rahvastiku ja selle rahvusliku struktuuri taastootjad 15—20 aasta pärast. Aga muu- lisse sisseärne jätkub... Eestlasi pole kusaigilt mujalt juurde tulemas. Eesti rahvas vananeb.

Mis mõjuvab demograafilis käitumist!

Kakskümmend aastat tagasi oli meil mureks eestlaste hiiline ahellumuss ja hiiline sünnitamine, mis arvati depopulatsiooni üheks põhjuseks.

Urve Nõu, Jüri Kõre: Praegu abellutakse 19—20 aastase, partnerite vanusevahe on kadumas. Esimene laps sünnitatakse noorelt — 20—21 aastastel. «Ometi jäi 3-lapselise perekonna ideaal meil realiseerimata.» torkas vabele Tõnu Ots. Kaljo Laas vaidles vastu: Viimastel aastatel on kolmandana sündinud laste arv meil kasvanud.

Paraku ei tee see «kolmas»

estlaste iivet positiivseks ega anna põhjust rahvastiku laiendatud taastootmise starti üle rõõmu tunda. Kaljo Laasi andmetel on eesti naiste taastootmistefektiivsused 1,012. Igatahes pole arv rahvastiku laiendatud taastootmiseks piisav ega võimalida saavutada seatud sihti — saada aastaks 2010 eestlaste arvaks taas 1 miljon. Võhlikus on väta, nagu ei viitsiks eesti naine sünnitada. Sünnituste arv iga tuhande fertiilsesse ikka jõudnud naise kohta on piisav, kuid kaad on suured. Tõnu Ots pakkus sünnitusmajadest saadud andmetele tuginevaid arvutusi: Eestis rasebust aastaks 75 000 naist, neist sünnitab 25 000 naist, kadu tehisabortidena 50 000 last, kadu iseenesikile abortidena 500 last, surnult sünnib 200—300 last, esimestel elukuuded sureb 400 last, eluaegset hooldamist vajavaid idioote on 400, debiilsid 800, steriilsid (lastetuud) naisi on 9,6%, iial ei abielu 21% naistest.

Kohutavad arvud! Isegi kui Heiti Kadastiku andmeid abortide arvu kohta (abortide ja sünnituste suhe 3:2) reaalsemaks pida.

Heiti Kadastik: Kuna meil abortide arv ületab sünnituste arvu, näitab see perekonna planeerimise oskamatust, eostumisvastaste vahendite puudulikkust, tundmist-kättesaamatust, mille tagajärjeks hiljem võib olla steriilsus, lastetus. Kuigi 1980. aastal viidi keskkooli X ja XI klassi programmi perekonnaõpetus, ei ole küpsustunnistuse saajad sugugi küpsed abieluinimeste kohustusi täitma. Üldine eetilne ja moraalne kasvatus on tagasihooldikud ja nende raames seksuaalkasvatust veelgi piiratum. Sügenevad seksuaalkonfliktid, neuroosid, koosseis disharmonia, abielulahutus.

MÄRKUS: «EDASI» vestlus ei ole siin täies ulatuses ära toodud.

Elu kvaliteedi allakäik

ja etu reaaliid toovad kuhjaga probleeme eelkõige noorele perekonnale: haridustee on pooleli, meest ootab sõjaväeteenistus, pole korterit, sageli etatakse teine teises ühieselamus või vanemate juures, napib elatusvahendeid, pole majanduslikku kindrust hõimse päeva suhtes. Kogu vaimne ja füüsiline jõud kulub iseseisvumissõnnistustele. Egas muud, kui laps ruttu kaelast ära sõime või lasteada, et teenida elatist, saavutada töö positsioon, õigus korterijärekkorrale. Algivad haigused, elupingest tingitud stressid nii endal kui lastel.

Aga meie oleme aastaid uhked olnud oma naiste liiu 100%-lisele tööhõivele — ikkagi juhtpositsioonid arenenud riikide hulgas! Kas nüüd siis oleme uhked oma väikelaste suremuse juhtpositsioonile?

Urve Nõu, Kaljo Laas, Tõnu Ots, Osvald Lesta: Meil on noor perekond, kellest rahvastiku loomulik juurdekasv eelkõige sõltub riigi toest ja hoolet ilma jäetud. Sellest piskust, mis on praeguseks saavutatud — 35-rublane toetus kuni lapse aastaseks saamiseni koju jäävatele emale — ei jätku mähkmete soetamisekski.

Järeldus: meil on üldtunnustatud humansete õlkestuste varjus etud variserlikku demograafilist poliitikat.

Üks karjumatuid nähtusi, mis laastab lasterikkaid ja noori perekondi, on elatusmiinimumi kiire langus.

Jaun Reimand: Hinnad on viimase 20 aasta jooksul 3—4-kordistunud ja tehakse kõik selleks, et veel kallimalt toota. Kvaliteet aga käib usinasti alla. Seejuures säilivad ironiilise maiguga riiklikud toetused (5. lapse puhul neli aastat 6 rubla kuusi), mis ikka peavad katma kõik need uued kulud.

Ometi on perekonnasotsioloogid ja majandusteadlased juba aastaid tagasi tõestanud, et meie oludes on ühe lapse kasvatamiseks-koolitamiseks, toitmiseks-katmiseks miinimumkuludest sõltuvalt sotsiaal-geograafilisest piirkonnast 90—125 rubla kuus. Sellest jähtuvalt on meil (eriti kultuuriõõetajate seas) palju lastega perekondi, kes on sunnitud elama alla sotsiaalse vaesuse piiri.

Osvald Lesta: Juba ammu oleks meil riigil aeg määrata ametlikult piirkonniti kindlaks oma rahva elatusmiinimum, tagada see miinimum kas pal- kade või toetustega, ning hool- les olla, et lapsed ja noored ei peaks taluma inimisiksust alandavat ja inimindividi rui- neerivat sotsiaalset ebavõrd- suse.

Osvald Lesta andmetel tuli (eelmise rahvaloenduse ajal) iga 1000 perekonna kohta Tartus 7-liikmelisi perekondi (kaasa arvatud lapsed ja vanavanemad) 5, 5-liikmelisi 71, 4-liikmelisi 251. Nende abis- tamine ei hõlks küll ühelegi arenenud ja väarikale riigile üle jõe käia. Jaun Reimand: Kvaliteetset rahvast

ei saa odavalt taastoota.

ilma koduta-korterita, perekonnata, armastuseta, loot-

Mees ja naine

Heiti Kadastik: Lastetutes abieludes ei saa viljatuse põhjust otsida ainult naise, samapalju võib mees olla võimetu saama last. Eestis ei ole arvestatavat antropoloogiatilust, puudub spermatoloogialane abi — seega ei ravita mehi, kellel puuduvad seemnerakud või need ei ole eostamiseks kõlblikud.

Ühiskonna demograafilise käitumise, perekonna-, sh. seksuaalkultuuri tasandi üks parameetreid on hoolitsus oma järglaste täisväärtuslikkuse, s.t. oma rahva genofondi eest.

Rahvuslik genofond

Ajalugu on korduvalt raskete sõjaratastega üle Eestimaa veerenud. Eestimaa paremaid poegi on langenud nähtavatel ja nähtamatutel lahinguväljadel nii võraste kui omade relvade läbi. Isepiiseldi ja edumeelseid on nii vaimult kui füüsiliselt sandetatud saksa parunite pit-

sa ja vene sandarmite kadalupe all, suretatud tuhandete kaupa fašistlike ja stalinistlike koonduslaagrites, maha lastud, üles poodud, uputatud, põletatud, maalt välja saadetud, vait ja maadliki sunnitud. Meie kallal toimend pandud ei saa klassifitseerida nõrgema sõnaga — see on olnud laastav genotsiid, millest me ei suuda siin, oma esilsade maal kestmajäävaina välja tulla, kui ka meie ei õpi jaapanlaste kombel oma genofondij rahvuslikkuse varanduseks pidama, kui me ei hoiu seda ega nõua riigilt säästvat suhtumist.

Vello Marmer: See põlvkond, kes sündis kakskümend aastat tagasi, on eluküpseks saamas, asutab perekonda looma, lapsi sünnitama. Nende järglased saavad eluküpseks järgmisel aastatuhandel. Noored on meic tulevik. Mis on meil neile pändada? Sügavas kriisiseisundis ühiskond ja rahvas.

Millised on nad ise, need meie järglased? Sotsiaalselt infantseid, vastuolulised, moraalselt ja eetiliselt haprad. Neil on tulnud elada kiirete muutuste, suurte sotsiaalsete pingete, väärtuste devalveerumise ajastul. Nad ei oska mõtestada minevikku ega saa olla kindlad tuleviku. Nad on pidetud. See pidetus ongi nende genofond.

Hillar Palamets: Alkoholis ja narkomaania on viimase kahe aastakümne jooksul kasvunud epideemiaks, mis ohustab meie lapsi ja lapselapsi idiootismi, debiilsuse, füüsilise väärastumisega. Sedagi võib hinnata genotsiidiks, sest viimastku levitati teadlikult ja totaalset, riigi tasandil.

Heiti Kadastik: Rahvastiku taastootmisel mitte rõhutada ainult kvantiteeti, märksa olulisem on kvaliteet. Ei saa eskujuks seada debiilikute ja alkohoolikute lasterohkust.

Tõnu Ots: Meie kasvatus- ja õpetussüsteem koos pedagoogikaga on milme põlvkonnaga üle võrpinud kesksost, õigemini sootuid õpilasi. Iidolika tõsteti muskulis ja ajude ta käsimine, plaanitaja. Mees- ja naisolevuste erinevused kuhusid. Siit vagunisaatja või traktoristi tüüpi robustsed, võimuahned ja ründavad tüdrukud ning maast-madalast tagaplaanile tõrjutud, tööakateks, lollideks ja lohakateks sõimatud poisid, kes lohisivad tüdrukute taga kui keelgundõrid läbi kooli, kõrgkooli, läbi elu.

Jaana Reimand: Meie poisid ei taha õppida, sest haridus ei ole väärtus, ei ole aus ega hinnas, ei ole popp. Ega muu jalgi maailmas saaks poisse koolipinki sundida, kui haritlase töö oleks lihtsõst kaks korda vähem tasutud.

Jaana Reimand ja Hillar Palamets: Poistele on vaja tagasi anda kindlustunne tulevikku suhtes. Praegune kaheaastane armeeteenistus ka kõrgkoolis õppijale võtab noortelt meestel perspektiivtunde. Meie kõrgkoolid on taas naisestunud, mehi saab kokku ehk 25%.

Urve Nõu: Nil on meil kujunenud ainulaadse haridusstruktuuriga perekond ja ühiskond, kus naised on valdavalt haritumad kui mehed.

Naise kanda on antud ülejõukäivalt palju. Mehe autori-

teet perekonnas ja ühiskonnas on alla käinud. See põhjustab pinged, võimu- ja vaimukonflikte, suhtlusraskusi, arvati ühiseit. Kui mehel pole perekonnas autoriteeti, on ta kistatud ka tema abikaasa- ja isarolli täitmine, mistõttu mehed eelistavad poismehesest, visiitabelu, lastetust.

Nr. 92 (11 619)

20. aprill 1988

EDASI

Rahvastiku (rahvus)poliitika

Riigi elu on rajatud poliitikaliseks sekkuks Hando Runnel.

Eesti Nõukogude Sotsialistlikul Vabariigil puudub liiduvabariigi tõeline suveräänsus. Me ei saa vastu võtta oma rahvale soodsaid seadusi — need hakkavad sageli toimima rahva kahjuseks. Neist lõikavad kasu rändkorilased. (Sisse- rännat pidurdama mõeldud määrus ei parandanud eestlaste olukorda Eestis, küll muutis sisserände struktuuri laperohkete tulijate kasuks). Ikka ja jälle on tegemist riiklikult planeeritud silma- kirjallikkusega, demagoogiaga.

Ühiseit leiti: Kuni meid juhib aineliselt ja loodusressursside jõhkvalt käsutav ja kasutav immoraalne rändkontingent, kuni meile pole antud ennast ise juhtida ja majandada, pole loota eestlaste populatsiooni kasvu, ammugi mitte populatsiooni plahvatust, mis aitaks meil taas tõusta miljoniliste rahvuste hulka.

• • •

Meie leheruum sai täis. Probleeme jäi hulganä järgnevaks: arupidamiseks rubriigis «Ivle! Ivle! Ivle! 21 aastat hiljem.» Jaana Reimand: Me ei jätta seda teemat soiku, meil pole selleks õigust. Kuigi manitseme seda käsitlema tasakaalukalt ja argumenteeritult.

«KODUMA» NR. 18, 4. MAI 1988

Iseloomulik tendents on viimastel aastatel ka plahvatuslik abieluväliste sündide arvu kasv. Kui veel 1970. aastal oli 10 protsenti kõikidest sündidest väljaspool abielu, siis 1986. a. juba 22 protsenti (linnas 18 ja maal 32 protsenti).

Põhiliseks sündimuse tõstmise reserviks tuleb praegu pidada rahvastiku abielulisuse kasvu ning ka perekonna terve parandamist. Viimane on seotud nii viljatuse vähendamise (sealhulgas ülikõrge abortide arvu vähendamisega meil)

Rahvuste lõikes on praegu andmed olemas viimati 1986. aasta kohta. Siis sündis vabariigis 24 106 last, kelle emadest 14 121 olid eestlased (58,6%), venelased 7535 lapsel (31,3%) ning teistest rahvustest 2450 (10,1%). Huvitav on ka märkida, et ligi tuhandel eestlastest emadel oli isa teisest rahvusest.

Kõige sagedamini saadakse meil emaks 23. eluaastal. Sünnitajate vanus on viimasel pejaril aastal mõnevõrra kasvanud.

Viimase poole sajandi jooksul on Eestimaa laste arv perekonnas oluliselt vähenenud. 1922. a. rahvaloenduse andmeid oli meil keskmine laste arv ühe ema kohta linnades 3,4 ja valdades 4,0. 1934. a. rahvaloendusel juba vastavalt 2,9 ja 3,8. Keskmiselt tuli 1930-ndatel aastatel ühe naise kohta viljaka a lõpuks kolm sündi.

1979. a. rahvaloenduse andmed kinnitavad, et praegu tuleb linnades iga kümne naise kohta viljaka a lõpuks keskmiselt 1,8 sündi ja maal 2,4 sündi.

ARVO KUDDO
majanduskandidaat

GLASNOST JA VABARIIGI SÜND

"Praegu avaldatakse Eestis üllatavalt julgelt kirjeldusi Eesti Vabariigi loomisest. Oleks huvitav teada, kas on veel valgeid laiike - midagi niisugust, mida selle sündmuse kohta ei saa avalikult välja ütelda" - umbes nende sõnadega ulatas toimetaja minule pataka väljalõikeid Nõukogude Eesti ajakirjandusest: Rahva Hääl, Eesti Kommunist, Edasi, Vikerkaar, Aja Pulss, Sirp & Vasar, Kodumaa - enamikus ilmunud 1988 aasta veebruaris, st. Eesti Vabariigi 70. aasta sünnipäeva tähistamise ajal. Kõik need kirjutavad iseseisvuse väljakuulutamisest ja muust, mis sellega ühenduses juhtus.

Pilt, mis antakse, tundub faktide osas aus ja küllaltki terviklik. Ka hinnangud on enamasti väga tasakaalukad. Perioodil 1917-20 toimunud areng on olulistes osades edasi antud, kaasa arvatud sündmused "kodanlikul" poolel (Maapäev kuulutab enese kõrgemaks võimuks Eestis ja aetakse enamlaste poolt laiali /nov. 1917/, Iseseisvuse manifest /veebr. 1918/, Saksa okupatsioon /veebr.-nov. 1918/, Vabadussõja algus /nov. 1918/, Asutav Kogu /aprill 1919/, Landeswehri sõda /juuni-juuli 1919/, Tartu Rahu Eesti Vabariigi ja Nõukogude Vene vahel /1920/). Teatud laadi "võtmeks" kõigi selle avaldamisel, peale üldise glasnosti, tundub olema fakt, et Lenin ise soovitas Eesti bolševikele, et nad Eesti iseseisvuse väljakuulutamist arutaksid. (Need aga otsustasid küsimuse eitavalt). Nii saavadki mitmed autorid praegu väita, et Lenin hindas olukorda Eestis õigemini kui kohalikud kommunistid.

Käesolevas materjalis peatub ajaloolane Toomas Karjahärm (ms. Sirp & Vasar 19.02.88) eriliselt iseseisvumise sotsiaalsetel eeldustel ning jõuab tulemusele, et Eesti rahvas oli enesemääramiseks küps ja et rahvusriikide tekkimine tol ajal polnud juhuslik. Ta märgib ka, et iseseisev väikeriik on, võrreldes Eesti endise staatusega, progressiivsem. T.K. analüüsib ka küsimust millal Eesti Vabariik sündis, kas novembris 1917, veebruaris 1918 või novembris 1918. Sealjuures tsiteerib ta ohtralt läänes avaldatud teoseid (Mägi, Uustalu, Pekomäe, Virbsoo-Susi). Silmatorkav on sellega ühenduses, et mainimata jääb standardteos Ojamaa-Varmas ja ligilähedasi küsimusi eriliselt jälginud E. Blumfeldti kirjutised.

KÜLLO ARJAKAS (Vikerkaar 2/88) alustab kirjutist "Uhe riigi sünnist" Maamäe ja Naani ENSV ajalugude kritiseerimisega ning märgib, et olukord on paranemas. Ms. kirjeldab autor üsna detailselt iseseisvuse väljakuulutamist: manifesti trükkimine ja seintele üleskleepimine, kirikukellade löömine, hünni laulmine, jne. Sellele artiklile on ettevaatlik toimetus järelsõna lisanud, et Eesti Vabariik sündis Lenini välispoliitika tulemusena.

Hannes Valter (Noorte Hääl 20. ja 23.2.88) vaatleb lähemalt sõjategevust seoses sakslaste sissetungiga 1918 a. veebruaris. Siin võib tähele panna, et lugejale saab selgeks, et kodanlik Eesti juhtkond ega hiljuti organiseeritud eesti rahvusväeosad ei töötanud saksa vallutajatega koos. Autor annab teada, et sakslased vangistasid K. Pätsi ja rea teisi rahvuslikke tegelasi ning, et sini-must-valge Pika Hermannini tornis asendati Saksa sõjalipuga.

Loomulikult esineb ka endiselt kirjutisi, mille eesmärk ei ole ajaloo objektiivne valgustamine vaid hoopis selle tõlgendamine niisuguseks nagu kehtiv õpetus seda nõuab. Siiski tuleb rõõmu tunda sellest, et eesti lugeja kodumaal võib trükkis leida neid olulisi fakte, mille abil saab luua üsna tõetruu pildi iseseisva Eesti tekkimisest ja olemusest. Kui lõpuks tagasi tulla küsimuse juurde kas midagi on veel puudu siis tuleb meele pidada, et asi pole kontrollitav. Niisugust teost kusagil veel (õnneks) ei ole kus igavesti püsiv ajaloo tõde oleks kirjas. Ka Läänes kirjutatud ajalugu, kuigi riigisund puudub, on ju alati mingisugusel alusel tehtud valik.

Julgesti võib muidugi ütelda, et kodumaa kirjasõna jätkuvalt suurendab ja ilustab eesti enamlaste tegevust. Otseselt väija ütlemata (vähemalt loetud artiklites) on jäänud ka see asjaolu, et 1918/19 aasta sovetid eriti Tallinnas polnud eestlastest vaid peamiselt venelastest koosnevad organid. Iseseisva rahvusriigi väljakuulutamine eesti enamlaste poolt oleks seega seadnud Anvelt, Kingissepa j.t. väga keerulise poliitilise olukorra ette. Vene otsene toetus oli revolutsiooni tegemiseks ja enamlaste võimul püsimiseks kindlasti eelduseks. (Nii et Lenin võibolla oma soovitusel polnudki nii hea Eestimaa olukordade tundja.)

JAAK MAANDI

AEON - IGAVIKUIHA /2

AUGUS 1983

Mina, Jaak ja Oove teeme suvel haltuurat - ehitame Velise metsaülemale gaaraži-töökoda. Kavandan ja teen valmis suitsuahju, kuhu metsseakintsud kohe vinduma seame. Aga metsaülem on igavene kaabakas ja nõõrib rahadega. Tagasi Tallinnas kui tühimuseni pidutsetud ja asja igakülgelt vaetud, otsustame äkitselt keset Viru tänavat Moskvasse psühholoogide kongressile pöörutada. Mul on juhtumisi hele ülikond seljas, Jaak on aga teiselt teksades.

On õhtune aeg ning Moskva rongini umbes tund. Teeme jänesehaake, et meid mõistusele manitsevaid naiskodanikke maha raputada ja maandume lõpuks Balti jaama kõrtsis. Pileteid meil mõistagi pole ja pole lootustki saada. Sellegipoolest ronime juba liikuvale rongile ja õiendame kohalerutanud rongiülemaga, kes meie trellide taha toimetamise oma südameasjaks võtab kuni Narvani, kus raadio teel väljakutsutud surmtõsised võimuesindajad meid perroonil kogu seda tasuta tsirkust jälgiva rongirahva ees kahevahele võtavad, et jõonelt arestikambrisse lohistada:

"Teie dokumendid?"

"Mul jäid teesid kuuteistkümnendasse vagunisse," teatab Jaak tähtsalt.

"Dokumendid!" tõstab kõhetu lotendava vormipluusiga miilits ülemuslikult häält.

"Mul on homme ettekanne plenaaristungil", puurib Jaak teda läbitungivalt.

"Mis istungil?" pärib teine, seersandipagunitega.

"Kongressi plenaaristungil", hääldab Jaak iga sõna, mõõtes miilitsameest kaastundlikult nagu taipamatut last.

"Tak-tak... Horošoo... Ljuda, kas sul kupees ruumi on?"

"Leiab ikka, seltsimees vanemseersant", vastab matsakas miniseelik vagunitrepilt.

Kas peab lisama, et järgmisel päeval sõitsime praegu Frankfurdis eluneva estofiilist juuditari Alla korterist taksoga otse Moskva ülikooli peahoone lahmaka trepi ette ja istusime tõesti rahvusvahelise psühholoogiakongressi plenaaristungil saalis.

MAI 1979

Lugu sellest, kuidas ma 30 venelast Siberisse viisin...

Nimelt värvati järjekordset löökrühma (tuim tõlge venekeelsest sõnast 'udarnõi', mis sisuliselt tähendab kampaania korras värvatud hulkurelementi mingi riiklikult tähtsa objekti ehitamiseks, kus vangide jõudu ei jatku). Sedapuhku BAM-ile ehk teisisõnu 1000-kilomeetrilise raudteelõigu ehitusele Baikalist Vaikse ookeani igikeltsase Jakuudi taigasse.

Mina, "Õhtulehe" tööstusosakonna korrespondent, pidasin Balti jaama perroonil sütitava kõne ning korjasin samas dokumendid ja rahad karmilt enda portfelli ja palkasin turske taksojuhust hokimängija Jura endale ihukaitsjaks.

Kaheksa ööd ja kaheksa päeva loksusime Venemaa ääretutel avarustel kuni püha Baikali lõunaots paistma hakkas, Et rahad olid minu käes, siis sai jõuk regulaarselt süüa ja jaopärast ka "kuivakat" limpsida - avar vene hing oleks muidu esimese päevaga kõik läbi laristanud. Aga poole Siberi peal olid rongi restoranvagnis konservidki otsas (tegelikult müüs personal need jaamades küünilise vaheltkasuga nälgivatele siberlastele). Lõpuks oli asi niikaugel, et jaamades pänin kärmemad poisid sajarublastega varakult valmis ning kui jalad perrooni puudutasid, siis haarati kähku jaamaesisel kaubitsevatelt muttidelt kõik söödav, kõrtsist kõik joodav ja tagasi vagunisse - enne kui uimane mass õieti arugi sai.

Sedasi haisvate ja habetunudena jõudsime mongolite pealinna Ulan-Udesse, kus Lennart Mere kogemuste kohaselt iseennast esindasin iseenda allakirjutatud paberiga. Lasin end ja oma lööklaste karja puhkekodusse majutada. Andsin poistele esmakordselt paraja peatäiejao raha ning läksin ise kohalku lennujaama ülemat võluma, et Baikali põhjatippu lennuks transporti hankida. Olin siin teist nädalat õnnetult kõlkuvate Leedu ja Gruusia rühmaülemate käest kuulnud, et lennuki saamine ilmvõimata asi on.

Tegin kunstnahaga ülelöödud lennujaama ülema kabinetiukse lahti, teatasin, kes ma olen ja mida vajan, unustamata muidugi tuntud trikki: tšekaa... žurnalist... jne. Mehe unises, tüütutest lennatasoovijaist tulpinud näos läksid mongolikurrud veel pilumaks: Kas sa näe, zemljak!... kaasmaalane! Olen ju Riia lennukooli lõpetanud... Kui homme kähku plattsis olete, siis vaatame...

Posmotrim... 'vaatame' on peaaegu sama, mis Läänes tsekiraamatust lehe rebimine.

Vahepeal oli linnatagustelt mäeküngastelt ööpimedus alla laskunud ning puhkekodusse jõudes leidsin eest veriste peadega hullunud lööklaste-karja. Viin oli ukrainlaste rahvusliku uhkuse üles kütnud ja kes kellele täis peaga mida ütles, polnud enam tähtis - oma või võõras, anna aga kõigile!

Puhkekodu majutaja, mõistatusliku naeratusega kohalik neiu, oli end hirmuga tuppä lukustanud. Alles pika veenmisega sain ta sealt kätte. Jagasime puid-maid ning tatiseid mehepoegi kuni poole ööni - ülemuse sõna tuli maksmata panna, sest veel polnud ma neist vaba.

Alles hiljem sain mahti neiu nime küsida.

"Oksana on minu nimi", öeldi idamaise malbusega.

"Aga tegelikult?", ei jätnud ma jonnii, sest see oli ju tüüpiline vene nimi.

"Ema kutsub mind Sandzimaks... see tähendab meie keeli helepunast lillekest."

"Ja kes su isa oli?"

"Isa oli Baltikumist, Filjändi linnast... Aga ta istus siin kinni ja läks 60-ndal tagasi."

JUULI 1971

Olenja on tavaline teivasjaam Kcola poolsaare tundras. Tartu geograafia-tudengite õppekursiooni hulgas virnan oma 30-ne kilose seljakoti maast ja seame minekule - eesmärgiks Hibiinide kõrgeim tipp Fersman. Pärast mitmepäevast ekslemist, kus kompassid ei näita - magneetiline anomaalia! - ning maateaduse õppurite tarkuski napib selles jääliustike ja kuristike rägastikus ning lõppematus udus, leiame lõpuks Pohjala vaikust kuulates kosekohina järgi Ramsai mäekuru (muide, kohanimed ei ole saami-keelsed, vaid neid paiku külasthanud teadlaste omad) ning laskume alla mägismaa lõunaküljele, kus seame end haavu lakkuma... Põhja botaanika-aias!

Jah, tõesti, igavese lume ja jää riigis kasvatab mingi lapike maad pisut meilegi tuttavaid taimi: kartulit, rukist, isegi maisi... Muidugi ei anna nad teab mis saaki, aga on olemas siiski kui monument edasirühkivale inimõistusele.

Selle paiga väljaarendajaks oli noor Järvamaa mees Johan Eichfeldt, kelle akadeemik Nikolai Vavilov, kahekordne president ja kahe instituudi direktor 30-ndatel aastatel siia saatis, et oma taimede rände-teooriale tuge ja arendust otsida.

Paljude maailma akadeemiate, ka Inglise Kuningliku Seltsi liikme N. Vavilovi loometee lõppes aga just eesti rahvale nii tähenduslikul 6. augustil 1940. aastal, kui Butõrka vangla ukсед tema taga kinni langesid. Põhjendus oli stalinlikult geniaalne: "... tahtis külvata välismaist umbrohtu punalendurite maandumisrajale äsjavabastatud Lääne-Ukrainas". Tõestuseks kõlbas niisugune argument, nagu: "Seemnepakkidel olid sildid mitte meie tähtedega, - et rahvas ei mõistaks." Järelikult, imperialistide agent.

Vavilovi instituudi direktoriks saab Eichfeldt. Hiljem saab temast Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees ja Eesti NSV Teaduste Akadeemia president - nii et samuti kahekordne president.

VEEBRUAR 1972

Meid, kolmanda kursuse tudengeid saadab Ülo Vooglaid Tartust Venemaa sotsiaalteaduste keskustesse juudiprofessorite jutule praktiseerima, sidemeid looma. Vladimir Jadovi metodoloogiaõpik on meile struktuur-funktsionalismi aabits, Igor Koni "Isiksuse sotsioloogiat" tõlgime kordamööda eesti keelde. Mõlemad mehed leiame Leningradist. Meie õpetaja nimi avab kõik ukсед, kaasaarvatud ka kosmosepsühholoogia labori oma ühes pitskrohviga aadlimajas Fontankal. Sotsioloogia kui teadus on Leningradis juba kõvasti võimupihtide vahel. (Mis see siis ka olgu: püstitavad seal mingeid hüpoteese...)

Igor Kon loob endale pelgupaiga lastekasvatuse etnograafiasse, - et mitte kirjutada standartseid raudbetoontekste. Muidu äkki mõni tudeng küsib nelja-silma-all: "Milleks te seda kirjutate? Kas teil pole midagi süüa või?" - nii ta igatahes seletab oma toonast teguviisi äsja Sydneysse jõudnud "Sirbis". Tol lumerohkel talvel likvideeritakse ka Jadovi konkreetsete sotsiaalsete uuringute grupp Gostinnõi Dvori taga, kavalalt Moskvaga liitmise teel.

Lendame Mati Heidmetsaga vene talvest edasi Uurali pakasesse, kus pikk vimmas kanarinnaga professor Lev Kogan meid Sverdlovskis vastu võtab. Siit juba edutatakse parteikurssi püüdlikult nuuskiv teaduskonna dekaan Moskvasse, aga ärevad ajad pole seda endist Jekaterinburgi provintsilinna veel kuigivõrd raputanud. Kojamehe abiga leiame kaupmehemaja keldri, kus põöbel kord tsaaripere verd valas. Kusagil siin on ka Eesti kõrgemate ohvitseride hukkamiskohad, aga seda juba juhuslikult kojamehelt ei uuri...

Istume jälle lennukisse, et maanduda Obi-äärses Novosibirskis, kus kohtame Siberi küla sotsiaalsete probleemide uurijat, akadeemik Tatjana Zaslavskajat, kelle tööd hiljem samizdati* kaudu ka Eestisse jõuavad, ning sama instituudi direktorit akadeemik Abel Aganbegjani, kes praegu on Gorbatšovi majandusnõuandja ning perestroika - nõukogude majanduse uusima päästerõnga - tähtsamaid advokaate

Tagasiteel hüppame Moskva poole rühkiva kaubarongi platvormilt lumme, et uurida mordva sugulasrahva elu-olu külas. Leiame teejuhi abiga ühest palktarest neljaklassilise kooli, kus külalapsed omakeelset algharidust saavad. Klassiruumi seinad on täis suurrahvast ülistavaid tsitaate kanoniseeritud pühakutelt: "Ma tahan õppida vene keelt juba ainuüksi sellepärast, et selles keeles kõneles Lenin... - V. Majakovski."

* NL-us käsitsi paljundatav "põranda-alune" kirjastamine.

Tähendab: kui oled mordvalane, nganassaan või ütleme kasvõi tšuktši, siis enne kui hakkad autojuhiks või arveametnikuks, hakka kõigepealt venelaseks! Ega asjata pole leninliku rahvuspoliitika tagajärjel Nõukogudemaa kaardilt kadunud üle viiekümne rahvuse (tarvitseb vaid võrrelda 20-ndate aastate rahvaloenduse andmeid praegustega). Samas tõdeme, et meie vabadusaste on vaksa võrra avaram ja mis peaasi - kultuuri selgroog kangem; eestlane, kui tahad saada riigimeheks, kindraliks või diplomaadiks, siis tuleb sul küll esmalt venelaseks hakata! Või kuidas on lood Ameerikas, Kanadas, Rootsis, Austraalias?

Mordvalased ja teised soomesugu väikerahvad vaatavad ikka meie poole, et etnilises olusvõitluses tuge ja mõistmist leida. Ja paljud rahvussaarekesed on Tartu keeলেমেeste, etnograafide, kirjanike, kunstnike ja muusikute poolt oma kultuurile igaviku leidnudki: akadeemik Ariste vadjalased, professor Eduard Vääri liivlased, dotsent Paula Palmeose vepslased, professor Ago Künnapu samojeedid, Lennart Mere, Kalju Saaberi ja Nikolai Baturini Siberi rahvad; ja siis veel Kaljo Põllu ekspeditsioonid kunstitudengitega Karjala kaljujooniste uurimiseks, Veljo Tormise muusika...

6. novembril 1987.a. ilmunud "Sirp ja Vasar" teatab näiteks järjekordsest Mordva päevast Tartu etnograafia-muuseumis, kus üheks kõnelejaks oli Eesti Põllumajanduse Akadeemia õppejõud mordvalane Viktor Danilov, keda tean selget eesti keelt rääkivat ning setu laulu-ansamblis "Hellero" kaasa tegevat.

Mida aga arvata 1987.a. jaanuaris Tallinna Kirjanike Majas toimunud kirjandusõhtust, kus esinejad olid Peeter Volkonski, Vladislav Korzets, Peep Gorinov, Maria Klenskaja, Jaan Kaplinski - kõik tuntud eesti kultuuritegelased?

Või Sergei Stadnikovi ettekanne "Pegasuse" klubiõhtul, kus ta vabandas venekeelsete algallikate pärast, käsitledes Vana-Egiptuse poliitilist ajalugu vägagi arusaadavalt meile, XX sajandi demagoogia-veskikivide vahel üleskasvanuile?

Valmar Adamsi hiljutiilmunud luulekogust "Õhtune valgus" jäid välja read:

Mis sest, et väikerahvas

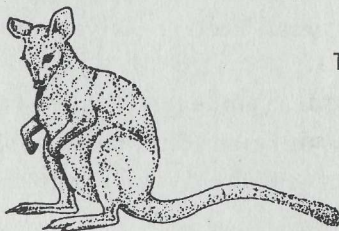
Ära ise ole väike!

Sest paljude väikeste jaoks oleme meie SUURED.

17. METSAÜLIKOOL AUSTRALIAS

Seekordsest väga intensiivsest Metsaülikooli kursusest Sydney lähedal Berringas võttis osa 31 täiskasvanut, 2 last ja 2 külalist. Juhatajaks oli Inno Salasoo ja toitlustajaks Eha Carr. Pearõhk kavas oli praegustel sündmustel Eestis. Sel teemal esitati järgmised loengud: Leo Karlov - Avalikustamine: fosforiit, migratsioon, valged laigud; Eili Annuk - Tiit Madisson; Arnold Perendi - Muljed tänapäeva Eesti perioodikast; Tiiu Salasoo - Kakskeelsus läänes ja idas; Kalie Mälberg - Mõningaid vaateid ja tõlgendusi siit ja sealt; ja vestlus: Eesti aastal 1987 ; Reet Simmul: Veljo Tormise loomingu õhtu; Olav Pihlak: Pegasuse klubi; Tiiu Salasoo: Teenindus Eestis; Malle Tohver: Külaskäik Saaremaale. Ohel õhtul näidati videofilme Eestist, millistest huvitavaim oli Lennart Mere "Veelinnu rahvas". Kirjanduse alalt paelusid tähelepanu kahe kirjaniku elulugu ja -töö: Inno Salasoo kõneles Albert Kivikast ja Tiia Raudma Karl Ristikivist. Järgmisi ajaloolisi- ühiskondlikke teemasid käsitlesid põhjalikult: Aavo Avelaid: Kommunismi tänapäeva olemus ja selle väljavaated tulevikus; Malle Tohver: Ohe eesti sõduri mälestusi I maailmasõjast; Malle Parvei: Ristiusu leviku algus Baltimaal; Olav Pihlak: Balti Nõukogu aastal 1987, ning Urmas Avelaiu juhatusel toimus vestlus: Sydney eestlaste tulevikuplaan. Kava tiheduse tõttu toimus ainult üks keeletund Leo Karlovi juhatusel.

Inno Salasoo eestvõttel toimus pikem matk läbi mitmekülgse maastiku ja Jens Meder Uus Meremaalt organiseeris kohapeal igahommikuse sörkimise. Jühan Peipman andis laupäeva pealelõunal Bachi ja Tubina töödest koosneva vioolakontserdi. Traditsioonikohaselt lavastas Tiia Raudma viimasel õhtul enamuse osavõtul (kahes vaatuses) näidendi, milleks oli Helga Nõu "Põgenejad". Sellele järgnes Lea Holmi ja Malle Tohver'i poolit organiseeritud tujuküllane kontsert-pidu. Aega jätkus ka ujumiseks ning Eha Carr'i menüü valmistamiseks ning maitsmiseks. Lõpuks toimus praktiline vestlus järgmise Metsaülikooli korraldamise kohta, mis järgneb vahetult ESTO'88-le 7.-15. jaanuarini 1989, Berringas ja kuhu on oodata ka väliskülalisi.

Tiiu Salasoo

"AJA LUGU" 2 LÄHEB TRÜKKI

"AJA LOO" SARI, MILLE ESIMENE NUMBER KANDIS PEALKIRJA "KUST SAAB LAPS OMA EESTI KEELE?", JÄTKAB ILMUMIST. JÄRGMISESSE VIHIKUSSE ON KOONDATUD METROOS PEETUD ETTEKANDEID VÄGA ERINEVATELT ALADELT. NEIS KÕNELDAKSE ARHEOLOOGIA JA KEELETEADUSE ANDMETE KOOSKÕLASTAMISEST (HILLE JA VALDAR JAANUSSON), AJAKIRJAST "VABA EESTI" (REINO SEPP), HELLA VUOLIJOEST (MANNJ VAREP) JA METROOST (ENNO KLAAR).

"AJA LOO" SARJA VÕIB TELLIDA NAGU "AJA KIRJA" (ESINDAJATE KAUDU VÕI OTSE TOIMETUSELT). TELLIMISHINNAD ON: 120 SEK ROOTSIS, 19 USD USA-s, 25 CAD KANADAS, 27 AUD AUSTRALIAS. MUJAL VASTAVALT KURSILE ROOTSI KROONI VASTU.

GRAND PRIX PRIIT PÄRNALE

TAMPERE XVIII rahvusvahelisel lühifilmide festivalil 2.-6. märtsil 1988, mis oma osavõtjate arvult ja suurejoonelisuselt ületas kõik eelmised, osalesid ka esmakordselt eestlased. Konkursist võtsid osa multifilmi tegijad PRIIT PÄRN (Tartu ülikooli lõpetanud bioloog) filmiga "Eine murul", RIHO UNT (ERKI, Eesti Riikliku Kunstiinstituudi lõpetanud sisustusarhitekt) ja HARALD VOLMER (ERKI lõpetanud kunstnik) nukufilmiga "Sõda" ning MARK SOOSAAR (Moskva filmiinstituudi lõpetanud operaator-režissöör) dokumentaalfilmiga "Elu ilma..."

Eestlaste tööde tase oli sedavõrd kõrge, et enam kui 25 riigi filmitegijate hulgast võitis GRAND PRIX'i Priit Pärn oma filmiga "Eine murul". See oli festivali üks sensatsioone, samuti see, et ka kõigi ülejäänud Eesti meeste filmid said auhinnatud. Suurt huvi, mida tunnistasid väljamüüdud saalid, arvukad intervjuud ja pressikonverentsid, tekitas Eesti dokumentaalfilmide retroprogramm, mida esitas "Tallinnfilmi" dokumentaalfilmide peatoimetaja Jüri Škubel (Tartu ülikooli lõpetanud eesti filoloog-žurnalist). Programm oli mitmetunniline, algas Eesti tõsielufilmiga, 75 aastat tagasi Johannes Pääsukese tehtud "Rännakuga läbi Eestimaa" ja lõppes Peeter Toominga fosforiidikaevanduse tragöödiat ennustava "Varanduse" seeriaga.

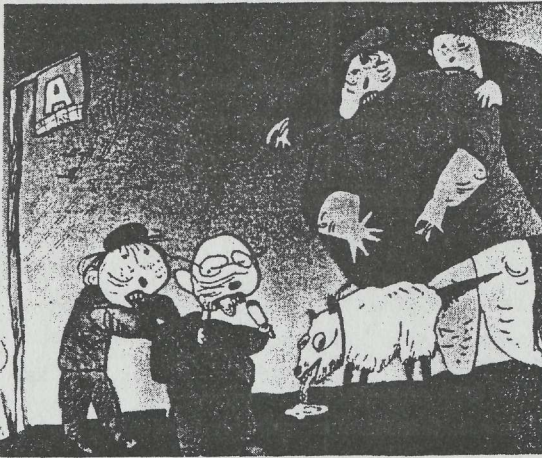
Kui veel silmas pidada, et Leida Laiuse "Tallinnfilmis" tehtud mängufilm "Naerata ometi" tunnistati aastapäevad tagasi Nõukogude Liidu parimaks, võks arvata, et Eesti filmi tulevik on roosa ja lilleline. Päril see paraku pole.

Ajakirjanike küsitluse tulevärgis selgus, et perestroika ja glasnost on nähtavale toonud mitmed Eesti filmielu raskused, mis võivad saada takistuseks Eesti filmi pääsemisele rahvusvahelisele ekraanile. Kõigepealt - algeline filmitegemise tehnika. Mitmesajast inimesest koosneval "Tallinnfilmil" on vaid üksainus "Arriflex" kaamera, mis käib käest kätte nii öösel kui päeval. Olejäänud kaamerad, samuti filmilint on Nõukogude Liidu toodang, mis jääb rahvusvahelisest tasemest oma 50 aastat alla. Samuti puuduvad "Tallinnfilmil" ja Eesti Kinoliidul täielikult videoseadmed filmitoodangu üleviimiseks filmilindilt videolindile, mis on suurimaks takistuseks Eesti filmi levikule mujal maailmas. "Tallinnfilmi"

optilise heli kopeerimise aparaat pärineb 30-ndatest aastatest - see ise ütleb heli kvaliteedi kohta kõik.

Samal ajal on huvi Eesti multifilmi ja dokumentaalfilmi vastu teistes riikides - Saksa LV, Soome, Taani, Norra jne. - suur ja ollakse valmis ostma terveid programme. Eesti filmiloojate müügihuvi ei ole aga kahjuks samaväärne, kuivõrd filmide ost-müük on tsentraliseeritud "Sovinfilmi" ja "Sovexportfilmi", kes müügist saadud valuuta koguvad Moskvasse, jättes tegijale üksnes tegemisrõõmu. Samuti ei anna nad sentigi uue tehnika muretsemiseks. Nii et surnud ring. Eesti filmitegijate arvates ei parane asjad enne kui vabariik läheb täieikule isemajandamisele ja väliskaubandustehingud saab teha otse, ilma vahendajateta. Ajusid ja andeid jätkub, tehakse rahvusvahelisel tasemel kunsti ja selle eest peab saama vääriliselt tasutud!

VIIVE TARO

Linnarahvas filmist «Eine murul» (režissöör Priit Pärn).

I am
an Estonian
filmmaker
Who are You?

Kunagi varem pole nii laialdaselt Eesti dokumentaalfilmi näidatud väljaspool Eestit kui Tampere 18-al rahvusvahelisel lühifilmifestivalil. Filmide sari (kolmes osas) oli 5½ tundi pikk, paljud filmid seal olid Soomes esietendusel. Mõned vana arhiivifilmi pole ka Eestis viimastel aastakümnetel näidatud; mõni film oli jälle nii uus, et seda sel põhjusel pole veel jõutud, isegi mitte Eestis, näidata. Korraldajad märkisid filme tutvustades, et Eesti dokumentaalfilme tuntakse maailmas väga vähe, kuid selle tase on niivõrd kõrge, et ükskõik milline rahvusvaheline festival oleks uhke neid esitades. Eesti Filmiühing oli, Jaan Ruusa koostatult, festivaliks välja andnud filmiseeriat tutvustava, 24. leheküljelise ingliskeelse trükise: "I am an Estonian filmmaker, who are you?"

JUHAN VIIDING ÖÖTÖÖL SOOMES

Juhan Viidingu kabaree "Yötyö" oli esietendusel Helsingis 15. märtsil "Laulu-
saalis". Saal oli täis, sadakond või rohkem inimest, nende hulgas ka ^{meisten} tuntuid
tegelasi.

Publik võttis kava suure soojusega ja vaimustusega vastu; Juhan Viidingu
ja Tõnis Rätsepa koostöö oli kahe suure kunstniku täiuslik looming, kus
ei puudunud huumor, tunne ega ka mitte lüüriline meeoleolu. Alguil luges
Viiding proosat soomekeeles, siis läks ta üle luuletustele, mida ta esitas
nii soome kui eesti keeles, lauldes, deklameerides mida on raske kirjeldada
muga kui show ja kabaree kaksikmõistes .

HELSINGIN SANOMAT, 17/3, kirjutab kabareeõhtust pealkirja all "Eesti võluv
Vysotski" kus arvustaja Kirsikka Moring kiidab Viidingut nii luuletajana,
näitlejana kui estraadikunstnikuna. Kabarees tuleb ilmsiks eesti elu satiiri
ja endairoonia kaudu, kus koomilisuses on traagikat ja vastupidi. Viiding
valdab ka nüansse ja ühest stiilist teise ülemineku kunsti. Väljendusvahendid
on tal täpselt seostatud teksti sisuga, nii et ka eesti keelt mitte valdav
kuulaja saab paljust aru. Lauljana Viiding kuulub kareda trubaduur kultuuri
juurde ja esindab eepilisuse kõige paremat traditsiooni.

Kirsikka Moring kahetseb, et ainult üks õhtu oli korraldatud esinemiseks
liiga piiratud seltskonnale. Seda võimast ja dünaamilist kabareed oleks
pidanud palju rohkem inimesi saama näha ja kuulata.

Lohutuseks olgu see, et samal päeval ilmus TAMMI kirjastusel Viidingu luuletus-
"Julkaistavaksi Suomen tasavallassa". kogu

EEVA NIVANKA

JUHAN VIIDING

JULKAISTAVAKSI SUOMEN
TASAVALLASSA

Helsinki, 17.03, '88

SOOME-EESTI SUHTLEMISE SUHTELISUSEST

Mis tähtsus on Soomes Eestile? Või - mismoodi näeb välja "Soome - sild" tänapäeval? Seda küsimust pagulasavalikkus peaaegu üldse ei aruta. Soome teatavasti 50-ndatel aastatel külmetas kinni sidemed eesti pagulaskonnaga. Põhjuseks oli vajadus luua usalduslik vahekord N.Liiduga sõjajärgsete aastate tingimustes. Selle sammu teine külg oli muidugi see, et hakkasid arenema hääd suhted N.Eestiga. Kuigi võib kritiseerida Soomet selles, mida on hakatud kutsuma "finlandiseerumiseks", siis nüüd palju aastaid hiljem on meil ehk põhjust esitada küsimus, kas mitte ei peaks ka pagulus ümber hindama Soome poliitikat positiivseks Eesti kui terviku seisukohalt vaadates? Kasusid vaagides näeme, et eestlased pääsesid Soome kaudu välja täielikust (vähemalt kultuursest) isoleeringust rutem ja ulatuslikumalt kui muidu oleks olnud võimalik. Soome on kujunenud õhuauguks Eestile. Seda teatakse aga ei taheta pagulaste poolt täiel määral tunnustada põhjusel, et seda saavad ju ikka esmajoones ära kasutada võimule ligidal ja ligemal seisjad, väljavahitud ning premeeritud isikud ja grupid. Loomulikult, ent kogu liikluse positiivset mõju arvestades peab seda rahvuspoliitiliselt vaatama ja hindama. Paistab, vähemalt seni, pole ühtegi Lääneriiki kuhu eestlased - kultuurieliit kuid ka turismigrupid, tuusikutega ja kutsetega inimesed - ulatuslikult on pääsenud kui just Soome. Sealjuures mitte unustada ulatuslikku soomlaste Eestis käimist! Soome on ka mitmes teises mõttes Eesti suhtes sõlmpunkt ja vahetusjaam, kus informatsioon ja side kokku jookseb ja üle kandub. Ka estofiilid ning eesti rahva kadunud hinged leiavad Soome kaudu üles Eesti.

"SOOME SILD"

Paguluse vähestest sõnavõttudest "Soome-silla" küsimuses oli värskem TALVI LAEVALT, Teatajas nr 15/87. Ta, viibides üliõpilasstipendiumiga Helsingis, tõi esile mitmeid huvitavaid tähelepanekuid ja kriitilisi kommentaare Soome - Eesti suhetest. Muuseas ka seda, et noor generatsioon soomlasi paistab väga vähe teadvat Eestist ning eestlastest peale selle, et see on (soomlastele populaarne) N.Liidu osa.

See on hämmastav, kuid kahjuks ka paljude teiste eestlaste kogemus, mis näitab, et Stalini ja ta järglaste aeg on mõjutanud valgeid laike jätma ka naaberriigi (kooli-) haridusse.

Ka paistab, et paljud soomlased (omale aru andmata?) projekteerivad osa oma põlgust venelaste ja vene korra vastu (mida otseaadressil ei saa välja näidata) nõukogude eestlase peale, nagu oleks need ise oma olukorras süüdi, lubades soomlast olla natuke üleolev ka kõigis heatahtlikuses.

Oleks põhjendatud ja hea esitada täpsemat ülevaadet kõigist asjaoludest, mis meid eestlastena võiks huvitada seoses Soomega. Kahjuks ühelt poolt pole kõiki andmeid võimalik saada, teiselt poolt - kes neid kokku koguks? Sellepärast saab allpool AK andmestik olema nii juhuslik kui ka ebatäiuslik. Loodetavasti sellegi pooltest midagi, mis annab mingisuguse üldpildi.

TURISMIST

Soome pooled turismi andmed on järgmised: MEK-i (Matkailun edistämiskeskus) andmeil käis 1987 a. Tallinnas: laevaga 56 449, bussiga 449, cruisereisidega 13 594, kokku 70 380 inimest. Aasta varem oli koguarv 53 874. Arvud näitavad pidevat kasvu.

"Aja Puls" 4/88 nimetab, et Tallinn võtab praegu aastas vastu 100.000 välituristi. (Artikkel, mis selle arvu annab, arutab kaubandus- ja turismi arengut Skandinaavia piirkonnas ning Eesti/ N.Liidu huvisid selles. Autor on Kersten Saar ning huvitav lugemine just Eesti isemajandusdebati taustal).

Meid huvitab, kui palju välituristidest on väliseestlased?

Kas 5% oleks liialdus? Arvake ise.

MUUST LIKLUSEST

Tagapool toome üksikuid näiteid kultuuriisikute- ja gruppide liikumisest. Õidiseloomustuse andmiseks löikame siin ENN KREEMI artiklist "Sõpruslepingu kiiluvees" väikese löike mis ilmus "Kodumaas" nr 14/88:

--- Kohtumisi püütakse korraldada sel põhimõttel, et neist kasvaksid võimaluse korral välja erilased sidemed, nii võib asjast loota mõlema poolset kasu.

Sama põhimõtte kehtib ka sõprusühingu turismigruppide komplekteerimisel Soome. Näiteks möödunud aastal moodustati erirühmi, et arendada TPI ja Helsingi tehnikaülikooli sidemeid ning loodusekaitsjate, põllumeeste, ehitajate, karskusühingu tegelaste, muusikakoolide, raamatukogutöötajate kontakte. Tänavu kasutatakse turismigruppide kokkupanemisel sama ideed. Sõp-

rusühingu liinis käib Soomes sel aastal üle tuhande inimese. Neile lisanduvad turistid, kes sõidavad «Sputniku» ja ametiühingutsikutega, ning sõpruslinnade delegatsioonid. Sel viisil saab reisida küllaltki suur hulk inimesi, Tallinnal on näiteks kavas saata sel aastal Kotkasse 24 delegatsiooni, kus peale sportlaste on teatri- tegelasi, arhitekte, kunstnikke, Pärnu päevadest Vaasas oktoobrikuus plaanitakse 90 inimese osavõttu, Outokumpusse läheb juunis Kohtla-Järve meeskoor «Kaevur».

Porvoosse peaks mais minema kontserdigrupp Viljandist. Ka küllakutsetega käiakse Soomes rohkem kui ühelgi teisel maal. Meepoolse külastajate arvu täpseks teadmiseks tuleks siia veel liita teaduslikud ja majandusliku koostöö alased komanderingud, mitmed suhted läbi NSV Liidu keskasutuste, mis kulgevad teiste kanalite kaudu. Silmas pidades teise poole aktiivsust, on seda ometi väga vähe.

(Märkus: ka sellest ülevaatest jääb kahjuks välja "teise poole aktiivsus", mis peale eelpool nimetatud turismi on niivõrd ulatuslik, et väärrib omaette tutvustust).

EESTI SUUNAS TEGUTSEVAD, eraviisil asutatud Seltsid on, (ametlikud sõprusühingud maha arvatud), "Friedebert Tuglas-seura" Helsingis ning äsja Lahtises loodud "Siltaseura". Tuglase selts asutati 6 aastat tagasi, sellel on praegu umbes 450 liiget, nende hulgas mitmeid nimekaid kultuuriisikuid. Liikmeks võib saada ainult soome kodanik. Eestlastest soome kodanikke on seltsis kümmekond.

KUI PALJU ON EESTLASI SOOMES?

Keegi ei tea. Arvatakse, et vanaolijaid Soomes peale sõda oli/on umbes 200. Räägitakse, et Helsingis on uustulnukaid - viimase 20 a. jooksul, peamiselt abielumise teel tulnud eesti naisi - ligi 1000. VELLO SALO andmeil (vaata AK nr 43) on Soomes ümmarguselt 1000 eestlast. Nii see võibki olla. (Võrdluseks võib siinkohal nimetada, et Rootsi on samal ajaperioodil saanud 5-600 eestlast uustulnukat, ka siin ülekaalukalt naised).

Soomes Siseministeeriumi välisasjade osakonnas öeldi, et eraldi andmeid eestlastest Soomes ei koguta; neil on teada kuipalju töö- ja elamislubasid on N.Liidust tulnutele antud, see aga ei hõlma neid kes on juba Soome kodakondsuse saanud. Soome ei salli sisserändajaid, neid tuleb aga N.Liidust iga nädal. Sealjuures ei eraldata (ei taheta öelda!) kui paljud neist on eestlased. Soome politseil on kindlasti andmed, aga need ei kuulu avaldamisele.

SOOME EESTLASTE OMAPÄRAST

Kui küsida, kas Soomes elavad eestlased kui rahvusgrupp kuidagi välja paistab, siis peaks vastus vist olema ei, kui mitte arvestada skandaalseid seoseid, nagu näiteks röövimise sooritanud Roosna ja Lepajõe, kes pikka aega olid lehtede esmaaudis ning tele saadete sketšide lemmiksangarid, kelle üle jaksati põhjalikult naerda. Ka on soome-eesti abieludraamad ning teised kohanemiskused (millele vihjab ka ENE RÄMMELD, vt. AK 49) leidnud tähelepanu skandaalpressis. Sellevastu hästi kohanenud eestlasi peetakse soomlasteks, mis niisiis eestlaste mainet Soomes ei paranda. Eestlaskond Soomes on vististi läbitungimatuim, kirjum ning erinevaim köikidest eesti ühiskondadest Läänes. Omapärane on juba kas või see, et Soomes ei eksisteeri ühtegi eesti ühingut ega koondist. Saletusi on mitmeid, mis jäägu nii sotsioloogidele kui psühholoogidele uurida. Ühe nõrga paralleeli võiks tõmmata soomlastega Rootsis (Stockholmis), kellel kah on suhteliselt nõrk kultuurne ja organisatoorne kokkukuuluvus, ning väga kirju tagapõhi põhjustest emigratsiooniks. Need, kes pole Rootsi tulnud otseselt assimileeruma (paremate elamistingimuste ja sotsiaalingimuste otsingul), neile teistele on Soome tagamaana liiga ligidal selleks, et Rootsis substituut-soomet oleks vaja luua. On palju mis näitab selles suunas ka uus-tulijate eestlaste osas Soomes.

EESTI KEEL JA KIRJANDUS SOOME ÜLIKOOIIDE JUURES

Eeesti keelt õpitakse praegu viies Soome ülikoolis. Helsingi ülikoolis on kaks lektorit: AGO KONNAP ja TOIVO KULDESEPP. Tampere ülikoolis õpetab MAIA VÄKRAM, Turus JORI VALGE, Jyväskylä Tõnu SEILENTHAL ja Oulu PEEP NEMVALTS - seega kuus õppejõudu Eestist.

Helsingis on eraldi õppeainena läänemere-soome keeled ja möödnud aastast peale eesti keel ja kirjandus.

Ka Jyväskylä ülikoolis on õppeainena läänemere-soome keeled, aga seda ei ole võimalik valida põhiaineks.

Teistes ülikoolides kuulub eesti keel soome keele kateedrite alla. Iga üliõpilane, kes õpib soome keelt ja kirjandust, peab läbi tegema pooleaastase eesti keele algkursuse. Helsingi ülikoolis õpib põhiainega läänemere-soome keeli kümnekond üliõpilast, kõrvalainena õprijaid on veel mõni nendele lisaks. Teistes ülikoolides võib igal aastal mõni õppuritest keskenduda eesti keele õppimisele, sooritada näiteks laudatur-töö eesti keele alal.

Eesti keelt õpetab peala Eestist tulnud lektorita Joensuu ülikoolis HANNU REMES, kelle abikaasa on eestlane. Remese sulest on ilmunud ka mõni aasta tagasi eesti keele teaduslik grammatika.

Eesti keele kateeder loodi Helsingi ülikooli juurde 1923. aastal. Esimeseks lektoriks oli VILLEM GRÜNTAL-RIDALA, pärast tema surma 1942. aastal jätkas tööd EEVA NIINIVAARA. Pärast sõda õpetasid pikki aastaid eesti keelt abielu kaudu Soome tulnud naislektorid, Helsingis, nagu öeldud, Eeva Niinivaara ja Turus MARET PÄKKILÄ. Esimene Nõukogude Eestist tulnud lektor oli ELLEN NOOT, kes asus 1967. aastal õpetama Oulu ülikoolis. Helsingisse saadi Eestist tulnud õppejõud 1968. aastal.

KULTUURIKROONIKAT:

(1988 a. esimesel veerandil)

TEATER

Selle aastaga piirdudes langeb jaanuari peale üpris vähe sündmusi - laev ju ei liikunud. Siiski: Joensuu teatris esietendus OSVALD TOOMINGA dramatiseering Tammsaare "Tõe ja õiguse" I, IV ja V osa järgi. Lavastas

JAAN TOOMING, kes muidugi ise Joensuus viibis, kuu aega vähemalt. Asja teeb põnevaks veel see, et 1986. aasta detsembris tõi AGO ENDRIK KERGE Tampere teatris välja "Tõe ja õiguse" I osa põhjal tehtud instseneeringu "Aeg tulla - aeg minna". Lühikese aja sees kaks Tammsaare lavastust, kuigi mingit suuremat teatrisündmust kummastki ei tulnud. Tänavusest Joensuu lavastusest on ilmunud kümmekond arvustust eri lehtedes, nii et tähelepanu sai sellele osaks parasjagu. Teatrist veel niipalju, et Helsingis Soomme Rahvusteatriil on kavva võetud REIN SALURI näidend "Minek", mida saabus 18. aprillil lavastama MATI UNT.

SOOMENDATUD EESTI KIRJANDUS

Ka pagulaslehti on läbinud teadmine sellest, et Soomes on viimastel aastatel toimunud eesti kirjanduse tõlkimise buum, mis näiteks ulatuselt on samal tasemel kui prantsuse keelest tõlgitav kirjandus. Sealjuures on paljud tõlkijad (nagu näiteks EEVA LILLE, kes tõlkinud Mati Unti, Lennart Merd, Eno Rauda, Mats Traati, Viivi Luike jt.) asendamatud ka teisiti, olles eesti kultuuri ja kontaktide vahendajad Soomes.

JOUKO VANHANENI andmeil (ilmunud ENDEL NIRGI soomekeelses "Eesti kirjandus" lisana) on 1880-1918 a. soomendatud 15 ilukirjanduslikku teost, Vabariigi ajal 1918-1940, 21 teost, sõja ajal 5 teost ja alates 1945 kuni tänaseni 85-(100) ilukirjanduslikku teost. Peale selle veel 23-25 eesti kirjandust käsitlevat teost, milledest pooled ilmunud viimase 10-15 a. jooksul. Ka praegu on tõlkimisel terve rida romaane (Unt, Luik, Saluri, Meri jt.) mis kirjastustel on kirjastamisplaanis.

SOOME PRESS EESTIST

Suurematel ajalehtedel on kindlad toimetajad kes jälgivad Eesti olusid: "Uusi Suomi" SEPPÖ KUUSISTO, "Aamulehti" SIMO-PEKKA VIRKKULA, "Helsingin Sanomat" tavaliselt Moskva korrespondendid. Ja muidugi muusika-, teatri-, kunstikriitikud vastavalt vajadustele. Soome kultuuriajakirjades on igas aeg- ajalt midagi eestiainelist. "Parnassos" on väga tõsiseid esseede tõlkeid, luuletusi jne. "Suomen Kuvalehti" on korduvalt kirjutanud majandusest, uutmisest aga ka kultuurist ja ka päevakajalistest asjadest. Naisteajakirjad kirjutavad kergemakaalulisi reisilugusid Eestist ja abielukõmulisi jutta. Rootsikeelne "Nya Arguse" viimane number (3-4/88) on kaanest kaaneni eesti erinumber. Tegelikult on Eesti viimasel ajal tõesti tihedalt ja nähtaval kohal Soome pressis.

Olgugi et eestiaineline uudis Soome pressis samahästi kui alati tuleb Eestist, pole see veel sellepärast täiesti ühesuunaliselt ebakriitiline. Kui Madisson käis märtsis Helsingis, siis kirjutas temast ka "Helsingin Sanomat".

TV

Mis tähtsust Soome TV eesti teadvuses ettendab, on üldtuntud kõigile eestlastele. Sellevastu soomlane Eesti TV. ei vaata, kui siis sporti. Seoses avalikustamisega on aga eestlased Soomes hakanud pingsalt jälgima omi saateid, kuna seal on vaatluse all olnud palju põletavaid teemasid nagu 1950 aastad, ajaloo valged laigud, sotsialism ja demokraatia. Sari "Mitmevärviline Eesti" näiteks on palju vaadatav.

Aprill 1988 oli ajalooline kuu - algas 1.-2. Loominguliste Liitude Ühispleenumiga ning lõppes Rahvarinde loomisega. Kõiki sündmusi näitab Eesti TV väga põhjalikult, tihti otsesaadetena.

KIRJANIKEST

Kevade suursündmuseks oli JUHAN VIIDINGU ja TÖNIS RÄTSEPA Soome tulek. Saabusid Kotkasse, esitasid seal "Pekkas-akatemia" külalistena kahemehe kabaree "Öötöö" mis põhineb Viidingu luuletustel. 15. märtsil esinesid samad mehed sama looga Helsingis restoranis "Laulumiehet". Seks puhuks valmis ka Viidingu valikluulekogu "Julkaistavaksi Suomen tasavallassa" (Avaldamiseks Soome Vabariigis). Sügisel oodetakse neid tagasi sama eeskavaga.

Aprillis olid Soomes kümnapäevasel visiidil kaksikvennad kirjanikud ULO ja JÜRI TUULIK.

Mõnda aega oli Soomes seal suurt huvi äratanud VIIVI LUIK, kellelt varsti (juba käesoleva aasta sügiseks?) on oodata uut romaani. (Abielupaar VIIVI LUIKE ja JAAK JÕERÜÜTI onkanada eestlastel võimalik kohata juba kevadel Torontos).

Sia uudiste valdkonda kuulub veel eesti luule tõlkevõistlus mida mitmendat aastat korraldab ajakiri "Kaleva" ja Oulu ülikooli soome ja saami keele kirjanduse kateeder. Käesoleval aastal on võistlusalaks HANDO RUNNELI luule.

Vahetatakse ka kirjanike delegatsioone. Rootsikeelsete kirjanike liit, Finlands Svenska Författarförening, oli Tallinnas ja Tartus 19-22 aprillil. Delegatsiooni kuulusid AGNETA ARA, SIW ALANDER, BO CARPELAN, BIRGITTA BOUCHT, JOHAN BARGUM, LARS HULDEN, CHRISTER KIHLMAN, MÄRTA TIKKANEN, ANITA WIKMAN, THOMAS WULFF, ja JUTTA ZILLIACUS. (Aprillikuu "Vikerkaar" sünkroniseeris sündmust avaldades proosatõlkeid BIRGITTA BOUCHTILT, ANITA WIKMANILT, JOHAN BARGUMILT ja JUTTA ZILLIACUSELT). Soomekeelsete kirjanike järjekordne Eesti reis on plaanis tuleval sügisel.

MUUSIKAMEESTEST

Märtsi algul oli Helsingis TõNU KALJUSTE, kes pidas maha ka paar kontserti, küll mitte oma kammerkooriga, vaid Soome 16-liikmelise ERIC-OLOF SÖDERSTRÖMI juhatusel tegutseva Tapiola kammerkooriga. Kontserdid olid 5.3 Olari kirikus ja 9.3. "Savoy" saalis. Kava oli huvitav, muu hulgas ARVO PÄRDI loomingut. Tõnu Kaljuste esines ka loenguga Sibelius Akadeemias.

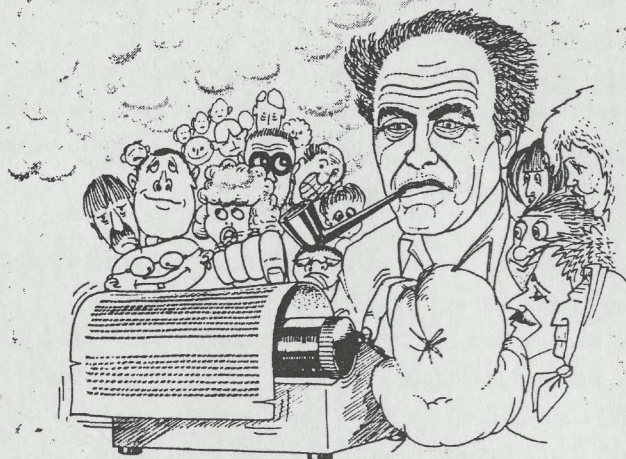
Märtsis oli Soomes ANDRES MUSTONEN, kes tuleb kevadel oma vana-muusika ansambliga, "Hortus Musicus", Soome ringreisile.

Aprillis olid Soomes LEA ja VELJO TORMIS.

ERI KLAS on kevadel tulemas lavastama Gershwini "Porgyt ja Bessi", sellest tuleb kindlasti muusikaelu suursündmus. Temast tehakse ka film.

Samuti on tegemisel 1-tunniline film GUSTAV ERNESAKSAST, autor JARMO JÄÄSKELÄINEN. See peaks valmima 19. detsembriks, Ernesaksa 80. sünnipäevaks.

TALLINN - TARTU

Oleks nagu uus ärkamisaeg, arvasid mõned. Oleksid nagu 1905. a. lühikesed vabaduse päevad, kuulsin ma.

Kui lühikesed või pikad, ei tea keegi. Ollakse täiesti teadlikud sellest, et tagasilööök võib tulla. Aga praegust aega ja selle võimalusi tuleb ära kasutada, on üldine arvamine.

Asutatakse seltse ja liitumisi. Kui midu ei saa, siis Muinsuskaitse seltsi ja Kultuurifondi raamistuses. Lehed, televisioon ja raadio "avalikustavad" vana ja võtavad kriitiliselt sõna tänapäeva kohta. Arutluse ja mõttevahetuse koosolekud kogunevad, kogunemised ja rongikäigud ka tänaval nagu viimati Tartus, kus milits liikluspolitsei tagasihoidlikku rolli mängis, et liiklus sujuks ja ummistust ei tekiks. Tahetakse niipalju taastada, ka Eesti Rahva Muuseumi. Viljandi leht ongi juba oma vana nime "Sakala" ja Jakobsoni-aegse lehepea tagasi saanud. Rahvarinnet luuakse glasnosti, perestroika ja üldise demokratiseerimise toetuseks. Gorbatšovi meelitusnimi rahva suus on Gorba.

Need ongi peamiselt Loomingulised Liidud (kirjanike, kunstnike ja heliloojate liit), mis initsiatiivi võtavad ja tegutsevad. Kirjanduse ja kunsti kõrval ka puhtühiskondlikes küsimustes. Partei ja ta mitmesugused organid, ka ametiühingud on suuremalt osalt vait ja äraootaval seisukohal.

Need kes tegutsevad, on teadlikud selles, et pöörde puhul tagasi ei ole kuskil mingit taganemise ja varjupaiga teed. Seepärast leidub ka nii palju vahepealseid ja neutraalseid, igapidi elutarku mehi ja naisi, kes ei seo ennast praegu ei uue ega vanaga. Kolmas kihistus muidugi need, kes vana tagasi tulekut ootavad ja loodavad, et oma isiklikku privilegieeritud eksistentsi, eeskätt majanduslikku, alles hoida.

Kõige selle vaimse ja aatelse nihkumise kõrval ei näe majanduselu kuigi roosiline välja. Majandust, tootmist ja tarbimist, ei saa üleöö teiseks muuta. See kõik võtab aega. Samal ajal on majandusega nii palju sotsiaalseid probleeme seotud.

Suhkur läks 1. maist alates kaardile. Mitte nii hullusti iseenesest, kilo kuus kodaniku kohta. Põhjuseks olid ligemate naabervabariikide kodanikud, kes autokoormate kaupa suhkrut kokku ostsid ja minema vedasid oma isiklikkude viina-aparaatide jaoks.

Neil päivil, kui ma Tallinnas viibisin, keerati lõplikult lukust lahti ka pagulaskirjanduse erifondid raamatukogudes. Välis-eesti kirjandust, nagu seda tänapäeval viisakas keeles nimetatakse, võib nüüd igaüks lugeda nii palju kui soovib.

Ei saa küll koju laenata. Väga arusaadavalt. Keegi ei tooks neid raamatuid tagasi, vaid maksaks meeleldi viis või kümme rubla. Trahviks raamatu ära kaotamise eest.

Tuleb jälle see mõte, et maapaos ilmunud raamatud on ju oma suuremalt osalt tõelised rariteedid. Nende trükiarv on olnud vägagi väike ja sellestki vähesest sõidutatakse suurem osa prügimäele, kui mõni vanainimene jälle ära sureb.

See osa pagulaskonnast, mis on jätkuvalt vitaalne ja ESTOsid ja teisi pidustusi korraldab, on juba pikemat aega maapaokirjandusesle üle öla vaadanud. Nagu millelegi, mis on ja ei ole ka. Mida õieti ei ole tarvis, mis segab ja tüütab ainult.

Nemad seal kodus leiavad, et maapaos on kirjutatud täiesti palju huvitavat ja isegi tähtsat eesti kirjandust. Nagu Paul-Eerik Rummo seda möödunud sügisel Ristikivi sümpoosiumi sisse juhatahes nimetas: ei ole üldse tähtis, kas raamatud on kirjutatud siin või sealpool Läänemere kallast, see kõik on sama eesti kirjandus.

Tallinna nii intensiivsetel päevadel oli mul võimalus ka luuleteater "Variuse" etendust "Arbujate aegu" näha. Nad mängivad Tina tänaval, Andres Särevi kortermuuseumis.

Etendus on noorte, õige noorte inimeste saavutus. Kaasas on kõik kaheksa arbujat, Betti Alverist Paul Viidinguni, Mart Raud kaasa arvatud. Kaasas on ka tolle aja toimetaja ja reporter, aga mis peaasi, üks eesti kirjanduse vanaemadest - Linda Laarmann, Paul Viidingu abikaasa ja tänapäevase lavakunstniku ja luuletaja Juhan Viidingu ema. Mängib ka klaver ja viiul, et seda vana aega esile saada. See tõusebki õige ehtsalt esile, mis luulesse, luuletajatesse ja nende miljöösse puutub. 30-date aastate murelikku aega ümberringi maailmas ei ole ehk samavõrra kaasas. Võibolla ka väga õieti:

Pilvi all igas vares
ju kraaksus aegade lõppu.
Kuid eesti luuletares
pole kuulda sest kippu ei kõppu...

(Heiti Talvik)

20.—29. aprillini viibis Eestis kirjanik RAIMOND KOLK, kes kuulub nende eesti luuletajate ja prosaistide hulka, kelle loominguline tee algas küll otsesõja eel silmmail, kuid kelle esimesed raamatud jõudsid siiski trüki alles sõjajärgsetel aastatel Rootsis. Silani on talt ilmunud luuletuskoogu «Otsik täht» (1946), «Kõiv akna all» (1952), «Müüdnud sõrmus» (1959), «Kiri» (1977) ning kuuekümnendaks sünnipäevaks avaldatud valikkoogu «Võõral maal kirjutatud laulud» (1984), romaanid «Küla põleb kahest otsast» (1955), «Sulajää» (1958), «Et mitte kunagi võita» (1969), «Mõned päevad septembris» (1972), «Truudus elu vastu» (1976), «Uskumatu Toomas» (1980), «Vallavanemä pärandustomp» (1983), «Elu edeneb» (1984), novelle, lühimonoograafia August Mälgust (1964), mälestusraamat «Tuulisul ja teised» (1980), lasteraamat, rohkesti publitsistikat. Ja kõike seda on ta jõudnud kirjutada pärast päevast palgatööd hoopis teistel aladel ning suvepuhkuste aegu.

Tekst ja lavastus oli Heidi Sarapuult. Rohkem kui kümmekond osalist esitasid oma rolle arbujaliku lihtsuse ja elegantsiga.

Teine etendus, mida ma jõudsin näha, oli Juhan Saare kirjutatud-koostatud näidend "Valge tee kutse" Noorsooteatri laval. See on dokumentaal muusiku ja helilooja Raimond Valgre elukäigust ja traagilisest saatusest. Valgre on paljude omal ajal väga populaarsete viiside, ka "Saaremaa valsi" autor. Sündinud a. 1913, kaasa teinud sõjatee eesti laskurkorpuse koosseisus kustus ta juba a. 1949, 36 a. vana.

Siin oli lavastaja Kaarel Kilvet ja Valgret ennast esitas-mängis Sulev Luik. Noorsooteater on üks tublimaid ja huvitavamaid Tallinna teatreid väga suutliku näitlejaskonnaga. "Valge tee kutse" oli nõnda siis heades kätes, kus niihästi aeg ise ja selle mitmed mullistused ja miljööd nagu ka inimene-muusik väga mitmes dimensioonis esile tõusid. Noorsooteater esitas näidendit 110-dat korda. Näidend oligi juba valmis kümmekond aastat tagasi, kuid sai lavaletuleku loa paar aastat tagasi.

Mõni võib nüüd küsida, et mis mul nii vara kevadel, kui puudki veel raagus, Tallinasse ja Tartusse asja oli.

Sain väikese signaali, et ma võiksin tulla, Tartu kirjanduspäevadest ja mu luuletuste ja omaaegse Tuulisui ümber korraldatud kirjandusõhtutest osa võtta. Mõte sündis umbes samal ajal nii Tallinnas kui Kirjanike Liidu Tartu osakonnas. Mille peale ma sõitsin. Kohtasin ka "Vellestot", mis eesti kirjanduse uut tõusvat noort metsa kogub. Aga nendest ja nende värsketest raamatutest kuskil mujal teine kord.

Raimond Kolv.

VELLESTO

VELLESTO LIIKMED:

MANIFEST

OLE PIKA AJA ON EESTIS JÄLLE UUS KIRJANDUSLIK RÕHMITUS, MIS ESINES 25. MÄRTSI "SIRP & VASARAS" (NR 13) TERVEL LEHEKULJEL MANIFESTI JA OMA TUTVUSTUSEGA. RÕHMITUSE NIMI ON VELLESTO, KIRJU, NOOR, PÕNEV SELTSKOND. SIIN NAD ON:

- MÄRT VÄLJATAGA - tõlkija, luuletaja, kriitik.
OLEV REMSU - kultuurikriitik, kirjanik.
INDREK HIRV - luuletaja, graafik, emailist, tõlkija.
MERLE JÄÄGER - näitleja, luuletaja, punkar.
MATI HINT - TPEDI ülikooli õppejõud, keeleteadlane.
TOOMAS LIIV - luuletaja, kirjandus-teadlane.
LINNART MÄLL - TRU õppejõud, tõlkija, orientalist.
DORIS KAREVA - luuletaja, tõlkija.
SIRJE KIIN-RUUTSOO - kriitik, luuletaja.
MAIMU BERG - kirjanik, kriitik.
REIN KRÜS - "Loomingu" toimetajaid, rassist.
SVEN GRÜNBERG - helilooja.
ULO MATTHEUS - kirjanik.
HASSO KRULL (MAX HARNOON) - luuletaja, kriitik.
OTT RAUN - "Loomingu" toimetajaid, luuletaja.
MATI SIRKEL - tõlkija.
ULEV ALOE - tõlkija, teatrimees.
PAUL MOTSKULA - ajakirjanik, tõlkija.
UDO UIBO - kriitik, keeleteadl.
SERGEI STADNIKOV - egiptoloog.
PEET KASK - kirjanik, TMK peatoim.
MIHKEL TIKS - KKI teadur, kirjand. teadlane, kirjanik.
JAAN UNDUSK - bioloog, näitekirjanik.
HALJAND UDAM - idamaade keelte uurija, tõlkija.
TAPIO MÄKELAINEN - "Estonia" toimetaja.

(MÄRKUS: kui tutvustuses näed viga laita, tule ja aita!)

Iga kultuurilinnemeste ühendus tegutseb konkreetses poliitilises ja olu poliitilises situatsioonis. Eesti kultuur on pidanud viimased paar põlvkonda oleskema tingimustes, kus rahvuslik poliitika, eesti poliitika on sisuliselt puudunud ning kultuuripoliitika on rahvuslikkust pigem kardinud kui toetanud. Rahvusliku poliitika puudumise mõttes on see aeg olnud tumeaeg kui tsaariraja lõpu-kümnendid, mil eesti ajakirjandus ikkagi kujundas välja mingisuguse eesti poliitika, mille kogemused hiljem kandis õige rikkas vilja. Praegu toimub midagi sama-sugust — eesti rahva ja maa, keele ja kultuuri huvide eest seisvad sõnavõetud tulevad loovlinnemeste suust ja sulest ning nad ilmuvad väljaannetes, mille rahvuslikke ja üldinimlikke huve kaitsvat suunitlust on juba jõudnud hukka mõista ametlikke kultuurse esindav kroonubürookraatia. Me kõik teame, missugustest väljaannetest jutt on — «Edasi», «Vikerkaar», «Looming», «Sirp ja Vasar», «Kultuur ja Elu»...

Tänast õhtut sisustav humanitaarinimemeste ühendus ei püüagi lõpuni määratleda oma kultuuriprogrammi, kuna avatus ja mitmesus ning jäikade raamide puudumine ongi meie arusaamade järgi tänases olukorras kõige vajalikum ja põhimõteteni meile kõige vastuvõetavam. Paljusid oleme siiski enam-vähem üksmeelsed. Me teame, et kultuuripoliitilised ideaalid ja reaalsed ei kattu. Me anname endale aru, et tegutseme reaalses maailmas, kuid me ei õigusta ideaalide reetmist. Me toetame sellist poliitikat, mis aitab elendada vaba rahvuslikku kultuuri. Kui meil on piisavalt vabadust ja demokraatiat, siis seliub kultuurikontseptsioon loomuliku arengu teel.

Eesti kultuurihuve ei pea vastandatama teiste rahvastele ja teistele kultuuridele. Me ei taotle kramplikku eestlust. Eesti kultuuri elamine ja selle eest seismine on meie jaoks enesestmõistetav. Eeskätt on vaja taotleda rahva elujõu ja kultuuriloomete kestvust. Tuleb üheselt selgelt vastu olla olukorrale, kus rahvusliku kultuuri kultuurse kasutatakse tegelike tasandilamisprotsesside ning lämmatava assimilatsioonini varjamiseks ja ilustamiseks. Me ei saa soovida tulevikku, kus eesti keel muutub Eestis teisejärguliseks keeleks ja eestlased ise teisejärguliseks rahvaks, samal ajal aga laulab, tantsib ja naeratab inturistidele ja propagandaameti fotograafidele eesti laulu- ja tantsuansambel. Me ei soovi eesti kirjandusele sellist tulevikku, mis on juba tõsiasi näiteks Karjalas, kus rahvas on kadunud, kirjanikke aga peetakse ikka veel ülevale. Kultuurilinnemeste kohus on läbi mõelda oma suhtumine kinnimaksitava varikultuuri nähtustesse ja mõista sellise kultuuri funktsioonide kahepalgelist. Kultuuri ei tehta presiidiumides, kultuur sünnib rahva ja loovlinnemeste tegudes.

Me ei propageeri kirgedest soogatatud eestlust iga hinna eest, kuid meie kohus on mõelda Eestile. Tõeline kultuur saab olla ainult rahvuslik ja humanistlik, seepärast ei tunne me maagilist hirmu ka selliste sõnade ees nagu «natsionalist», «eeste», «abstraktsed humanistid», mida on kasutatud mitme põlvkonna kultuuripõhjustuste, koguni elu enda mahatallamiseks. Me loodame, et teistest rahvustest loovlinnemest mõistavad meie taotlust. Juba praegu on meie ühenduses mitme rahva liikmeid.

Me mõistame, et loovlinnemeste vastutus on alati suurem kui nn. lihtsal inimesel, kuid võrd loovlinnemisel peab valikuvabaduse ja vaba tahte kateooriline imperatiiv olema selgemini läbi mõeldud. Ainult selle kompromissitamisele ja konjunktuursusele seame me vastu alternatiivse käitumise võimaluse: peaaegu alati on võimalik valida pooltõde ütlemise ja ütlemata jätmise vahel, kompromisside ja enesetsensuuri ning alandavast eneselgammisest loobumise vahel, subjektiivselt tunnetatud hea ja kurja vahel. Me taotleme, et nende võimaluste mõistmine muutuks meie ning järgmistest põlvkondade jaoks endastmõistetavaks, kui see on olnud viimastele põlvkondadele. Ainult nii võime me saada ja jääda ise-endaks.

KVALITEEDI MÕISTEST JA TÄHTSUSEST

Kvaliteedimõiste praktiliseks kasutamiseks (et mida sellega ette võtta?) on vaja esmajoones tutvuda käitiste sellealase tegevusega. Nii nagu me ise päiviti võime mööda kõndida mingisugustest tellingutest, aimamata mis hoone seal ühel heal päeval seisab, nii on tegu kvaliteedipaleega, mida kaua juba ehitatud, kuid mida alles nüüd märkama hakkame.

Industrialiseerimist on kutsutud revolutsiooniks, revolutsioon, mis kestab ja areneb pidevalt edasi oma uuenduslikkudes osades. Esmalt tuli masin kui tööstusliku arengu nurgakivi. See asendas käsitööd ja käsitöölist ning võimaldas tootmist suurtes- ja seeriaühikutes. Järgnesid pidevalt uued vahendid ja meetodid. Nimetame mõned: mõõtmistehnika areng, aja- ja töömetoodika uurimine, jooksev lint, ratsionaliseerimine, automatiseerimine, robotiseerimine, datoriseerimine. Nüüd on siis jõutud uude tähtsasse sõlmpunkti, mille nimi on kvaliteeditehnika. See on uuenduslik juba selles mõttes, et allutab teised alad oma alla; kõik tegevus peab kuuluma kvaliteedikontrollile ilma milleta totaalne kvaliteet pole mõeldav ega võimalik.

Õieti on uue tööstusliku revolutsiooni esimesed tagajärjed meile ammu teada ja näha. See algas 50-60-ndatel aastatel, mil teostus Jaapani ime, algas Jaapani toodete kiire ja totaalne võidukäik maailmaturul. Niikaua kui Jaapan plagieeris (halvasti) teiste maade tooteid ja tehnikat ning konkureeris (ainult) odava hinnaga, ei tekitanud see muret kõrgtehnika maadele. Odav, aga rämps, oli hinnang.

Ent sellest päevast peale, kui Jaapan kutsus kvaliteediprohvetid USA-st loenguid pidama (kes kodus ei olnud leidnud küllaldast tähelepanu) ja uut tootmisfilosoofiat õpetama, muutus olukord radikaalselt. Jaapani kiiret üleminekut null-punktist kvaliteeditootjaks maaks soodustas nende tark otsus koolipinki (kvaliteedisõnumit õppima) panna esmalt tööstuse kõige kõrgemad juhid. Vahepeal on rida teisi, senini tööstuslikult mahajäänud maid, nagu näiteks Lõuna-Korea ja Taiwan, muutunud konkurentsivõimelisteks samadel asjaoludel nagu Jaapan. Seletus seisneb ka siin kvaliteediidee amendamises ja rakendamises, kusjuures odav tööjõud (senini) on teise- või isegi kolmandajärguline eelis.

Vanad tööstus traditsioonidega tehno-intensiivsed maad ning endisaegses mõistes kvaliteeditootjad maad, nende seas ka Rootsi, on vapustatud. Kogu Läänemaailma tööstus tunneb ennast ohustatud jaapani ja Ida-Aasia tehnoloogiast. Räägitakse täie tõsidusega kaubandussõjast Euroopa, USA ja Kaug-Ida vahel. Võitluses turgude pärast on kvaliteeditehnikal äärmiselt tähtis strateegiline roll mängida; on alanud suur võidujooks kvaliteedi juurutamiseks. Kvaliteedi kampaaniad on käigus igas suuremas ettevõttes, nii tootmis kui teenuste alal. Aga ka ühiskondlikes ettevõtetes ning administratsioonis kehtib sama, sest - keda välja lüüakse, kes elab üle - seda otsustab ka edaspidi majandus, mis aga saab otseselt sõltuma kvaliteeditehnikast. Toote kvaliteedist üksi ka ei jatku, vaid kogu protseduur produkti ümber peab olema allutatud kvaliteedisüsteemile. Väiketööstur ei saa ka edaspidi olla suurtööstusele tarnijaks, allvarustajaks, kui tal omal ei ole dokumenteeritud ning funktsioneerivat kvaliteedisüsteemi.

Tehnikaülikoolides õpetatakse täna kvaliteeditehnikat ning seatakse sisse õppe tööle sellel alal.

Nii nagu relatiivsusteooria lihtsa vormeli taga on ulatuslik kirjandus seda tõestamaks, seletamaks, nii on ka kvaliteedimõiste surutult lüheldasse sõnastusse väga lihtne. Näiteks defineerib Rootsi Standard (SS 02 01 04) kvaliteeti niimoodi:

"KVALITEET ON KOKKUVÕTE ISELOOMUSTAVATEST JOONTEST JA TOOTE VÕI TEENUSTE OMADUSTEST MILLEL ON TÄHTSUS SELLE VÕIMES RAHULDADA ANTUD VAJADUST (NÕUDEID)" Niisiis on see nii suhteline kui ka nivoovaba mõiste, mis saab oma mõtte alles siis kui on defineeritud/mõtestatud see, milles seisneb vajadus. See omakorda peab olema nii täpne kui võimalik sest kvaliteet ei pea olema vajadusest ei suurem ega väiksem.

Veel lihtsamalt sõnastavad kvaliteeti kaks peamist prohvetit sellel alal, ameeriklased Dr JM Juran ja PB Grosby:

Juran ütleb: "SOBIMUS ET TENÄHTUD TARBEKS (TARVITUSEKS)"

Grosby ütleb: "ÕLESSEATUD NÕUETE TÄITMINE".

STOCKHOLM * Kolmas OTSE (ja XI. Laulupidu) peeti 12.-15. mail. OTSE on peamiselt eesti kolmanda generatsiooni ettevõtte.

* OTSE ajal, 13/5, toimus ka väiksemamõduline demonstratsioon N.Liidu saatkonna ees protestiks fosforiidi kaevanduskavade vastu Eestis, mis sai ootamatu edu osaliseks - saatkonna konsulaarametnik Eimar Rahumaa tuli välja demonstreerijate hulka ning kutsus "Networki" esindajad, Peeter Paljaku ja Aino Lepiku saatkonda kaasa, kus neid vastu võttis saadiku asetäitja Dimitri Vasseljev, kellele sai üle antud väljas esitatud nõuded ning ka Peeter Paljaku selgitava kõne tekst.

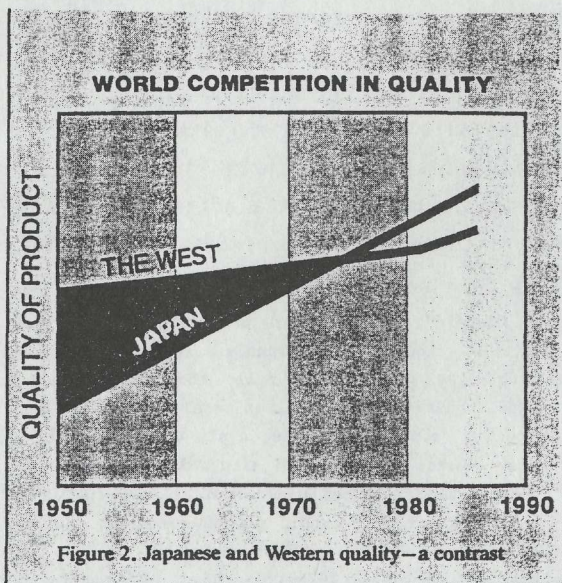
Nagu näete ei ole juttu ähmasest ei "kõrgest" ega "madalast" kvaliteedist, vaid täpsest, vajadustele vastavast kvaliteedist. See ongi kogu küsimuse võti. Probleem võib tunduda labaselt lihtne olevat, kuid tunne on petlik, sest mida rohkem inimesi tegevus hõlmad, seda raskem on praktikas saavutada kvaliteeti. Kvaliteedi põhiküsimus on ikkagi koostöö inimeste vahel ja inimene ise. (Üksikisik võib kvaliteediga hästi toime tulla -näiteks tegutsedes iseenda asjus ja huvides - kaks aga võivad juba üheteisel asja ära rikkuda)

"Õlesseatud nõuete täitmiseks" tuleb alati täpselt defineerida mis on siht ja ülesanne. Tegevus peab alati olema juhitud. Ning alati tuleb tegutseda astmestikuliselt õiges järjekorras. Jne. Jne.

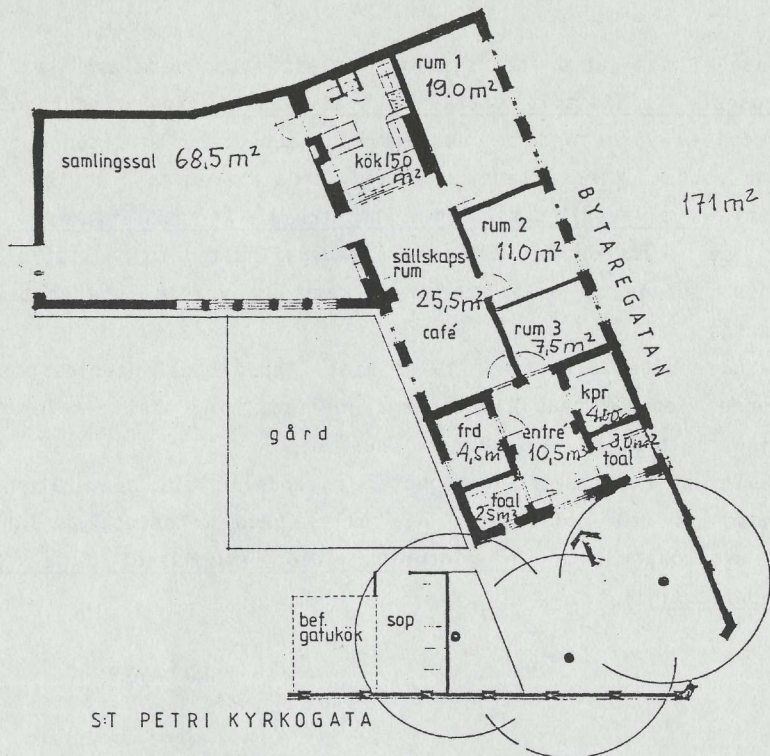
Loomulikult on kvaliteeti igasugustel nivoodel alati saavutatud, pooleks hea juhuse ja hea mõistusega. Aga alles nüüd mõtestatakse lahti selle mõiste üksikosad mis elimineerib juhu komponendi ja soodustab mõistusepärasust.

JÄRGNEB

ENNO KLAAR

LÕUNA-ROOTSI EESTI MAJA

LÕUNA-ROOTSI EESTI MAJA ehk rootsi keeles - "Estniska huset i Lund", Eesti Maja Lundis - muretseti nii hilja kui 1975. Siis oli varem nii intensiivne tegevus Lõuna-Rootsis ja Lundis, juba vaibunud. Maja muretsemise mõttega paralleelselt tekkis ka murelik küsimus, et kas pole juba hilja? Kas on majal küllalt tarvitajaid ning selle ülalpidajaid? Õnneks ostu otsus siiski tehti, milleks kaasa aitasid õnnelikud asjaolud, nagu näiteks Lundi linnavalitsuse vastutulek müüa eestlastele kinnisvara linna südames väga odavalt, ümmarguselt 200 000 krooni eest.

Bernard Kangro koostatud "Eesti Rootsis", EKK 1976, kirjutab: ..."põgenike paadid maandusid Kesk-Rootsi idarannikule ja saartele. Lõuna-Rootsi organiseeritud laagrite tagamõtteks oli peale muu tõenäoliselt kava põgenikke hajutada ja neile töövõimalusi pakkuda sealsetes väikelinnades ning asulates ja põllutööl. Nii leiamegi esimesel töö-aastal lõunast üle 5000 eestlase... Praegu asub Lõuna-Rootsis (s.o. EM asutamise ajal, toim. märkus) veel 800 - 850 eestlast koondunuina 4-5 keskusesse ja üksikuid perekondi siin seal eraldi"

Sama teose andmeil pole Lundi eestlaste arv kunagi olnud suur, alates 1945 kõikumud 130-200 vahel. Erand oli just uue väljarännu eel, mil Lundis oli 300 eestlast. Sellegi pooldest on Lundi eestlaskond (koos veelgi väiksema Malmö eestlaskonnaga) olnud üks intensiivsem ja vaimsem eesti koloonia Rootsis. Kuid juba 1975 oli siis äsja asutatud Lundi-Malmö pensionäride ühingul üle 70-ne liikme. Samal ajal hakkas eesti üliõpilaselu vaibuma ja nüüd on Eesti Üliõpilaskond Lundis peaaegu lakanud olemast, üliõpilaskond mis kord oli kõige elujõulisem eesti üliõpilaskond Rootsis.

Nüüd on Maja tegevus maja ümber kindlasti kaasa aidanud eesti elu vitaliseerimisele selles piirkonnas. Ligemalt tutvus eestlaskond Lundi Majaga, kui nad üle maa kokku tulid Estivalile 1986.

MAJA ASEND ON KESKNE

Lundi linnas. See asub Clemensturu ääres, Bytaregatan ning S:t Petri Kyrkogatani nurgal. Aadress on Bytaregatan 28. Et anda kujutust, kui heas paigas maja on, võib öelda, et see on 3 minutise jalutuskäigu kaugusel Lundi raudteejaamast ning 5 min. jalutuskäigu kaugusel kõigist Lundi kesksetest paikadest nagu ülikool, Toomkirik, linnasüda.

EM on krunt millel on kaks kinnisvara ja sisehoov. Suuremas kahekorralises majas on viis üürikorterit, kokku umbes 400 kvm elamispinda. Selle maja keldris on mugav väike skaudikodu, Lundi-Malmö skaudilipkonnale. Majas teisi eestlasi praegu ei ole.

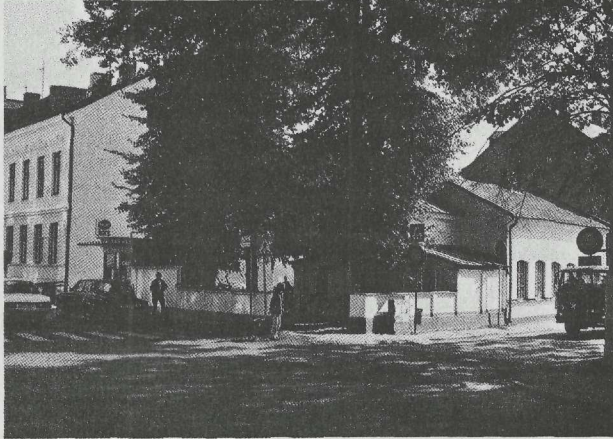
Teine maja on madal nurkehitus, kokku veidi vähem kui 200 kvm põranda pinda. See kõrvalehitus on ümber- ja juurde ehitatud peale ostu, ning kavandatud vajadusteks, mis kohalikul eestlaskonnal on. Siin on väikesed aga otstarbekad seltskondlikud ruumid, vaata plaanijoonist. Tuba 1 on sobiv koosolekuks kuni 20-le isikule. Toad 2 ja 3 on väiksemad, parajad umbes 4-6 isikule. Suur seltskondlik ruum on 69 kvm, umbes 90 istekohaga ridastikku või siis kuni 70 isikule väikeste laudade ümber.

Ruumide kasutamine, on nagu Stockholmiski, täiesti tasuta eesti organisatsioonidele ja ka eraisikutele. Alla 20 a. ei saa siiski oma nimel ruume kinni panna. Kui ruumid on vabad, võivad seda üürida ka teised kas terves ulatuses või osaliselt. Näiteks käib kohalik Esperanto ühing pidevalt kaks korda kuus koos Eesti Majas.

Majal on veel väike köök. Suuremate lõunate korraldamisel tellitakse söök väljaspoolt, ligidalasestevatest sööklatest või hotellidest.

EM-l on annetuste teel saadud raamatukogu, mis asetseb tuba nr 2. See on juba kaunis kogukas ning on korraldatud osakondadeks nagu teatmeteosed, biograafiad, keel- ja kirjanduslugu, varia, ilukirjandus. Maja üldistel lahtiolekuaegadel saab raamatuid koju laenutada.

Maja juures tegutseb "Lõuna-Rootsi Eesti Maja ühing" mis korraldab klubiõhtuid ja Maja isetegevust. Ühing kuulutab välja klubiõhtute kava igaks kevad- ja sügissemestriks. Peale klubiõhtute on igal aastal Maja avatud järgmistel tähtpäevadel: 1. jaanuar, 24 veebruar, 23 juuni ning 6. detsember (viimane Tartu Ülikooli aastapäev). Uue algatusena on edaspidi iga kuu esimesel kolmapäeval "õlleõhtu" eesti majas alates kell 17.30 mis on mõeldud selleks et rahvas EM-st läbi astuks kohtamaks ja jutlemaks teiste eestlastega.

Lõuna-Rootsi Eesti Maja Lundis / Södra Sveriges Estniska hus i Lund

Eesti organisatsioonid, mis EM kasutavad, on hetkel järgmised:

EELK Lundi Pihtkond, Eesti Kirjanike Kooperatiiv, Eesti Korporatsioonide Liit, Eesti Laskurklubi "Kütt", Eesti Pensionäride Ühing Lundis, Eesti Teadusliku Seltsi Lõuna-Rootsi Osakond, (Eesti Uliõpilaskind Lundis), Eesti Uliõpilaste Selts, Helsingborgi Eesti Ühing, Kaljukünka-Salme lipkond, Kopenhaageni Eesti Selts "Eesti Kodu", Korp! Filiae Patriae, Landskrona Eesti Selts, Lõuna-Rootsi Eesti Maja Tegevtoimkond, Lõuna-Rootsi Eesti Maja ühing, Lundi Eesti Täienduskool ja Mänguring, Malmö Eesti Selts, "Silmapiir" toimetus, Veebruarikomitee, Eesti Naisüliõpilaste Selts.

Maja on välja üüritud 30-40 korda aastas igasugusteks muudeks pidudeks ja üritusteks nagu näiteks pulmad, loengud, väitekirjakaitsemise peod, firmapeod, erapeod jne. Oma organisatsioonidest kasutavad Maja kõige rohkem Kool ja Mänguring (iga laupäev kl 10-13), EM ühing ja Pensionäride ühing.

Eesti Maja tegevust juhatab EM Tegevtoimkond, mis väljaspoole kannavad sobivaid nimesid nagu asjaajaja direktor, majandusjuht ja sekretär aga sisemiselt teevad ära ka kõige lihtsama töö mis eales ette tuleb.

Eesti Maja omanikud on umbes 1000 aktsionäri, igaüks keskelt läbi viie aktsiaga. Enamik aktsionäre on muidugi ligemast piirkonnast, kuid neid on levitatud ka eestlastele üle Rootsi.

Eesti Maja ruume saab üürida telefoni teel -EM telefon- 046-11 38 30. Või isiklikult kohale ilmudes teisi- ja neljapäiviti kell 18-19. Samadel aegadel saab ka laenutada raamatuid Raamatukogust.

Informatsiooni ning Maja üürimist saab teostada ka Meeme Nugina kodusel telefonil: 046-30 51 71.

Postiaadress: Estniska Huset, Bytaregatan 28, 222 21 LUND.

EJK

ASUTATUD:

VÄLISMAINE EESTI MUINSUSKAITSE SELTS

Eesti Muinsuskaitse Selts on üldtuntud esimene rahvalikumine, mis Eestis viimasel ajal võinud tekkida. Sellel on praegu üle 5000-e registreeritud liikme ning osakonnad on loomisel üle maa (neli on juba olemas). Seltsi demokraatlik põhikiri on avaldatud Sird & Vasaras nr 12/88. Seltsi muinsuskaitse päevad 14.-17- aprillil Tartus (Sini-must-valgete värvide all) kogus umbes 8000 inimest. Seltsi ülesanne -päästa ja säilitada eesti kultuuriväärtusi- on tohutu. Palju asju ei ole võimalik päästa ilma Lääne asjatundjate ja tehnika abita, kusjuures on ka kiire. Sellepärast loodi 22. mail väliseestlaste poolt ülemaailmne komisjon, kes kutsub ellu EESTI MUINSUSKAITSE SÕPRADE koondisi. 27. mail ongi juba esimene kohalik koondis asutatud, nimelt Torontos: "EESTI MUINSUSKAITSE SÕBRAD TORONTO KOONDIS".

RAADILE MINEK

RAADI VABAKS! RAADI VABAKS! - 17. aprillil 1988 Raadile minek. Raadi on omaaegne mõis, pärast Eesti Rahva Muuseum põhjapool Emajõe, natuke väljaspool Tartut, mis praegu on varemetes ja okastraadi taga. Nõude taga on väljaütlemata ka nõue TARTU VABAKS!, sest kogu piirkond on sõjaväe keeluala.

HÄSTI LÜHIDALT...

HELSINGI/STOCKHOLM * Tallinna Noorsooteater oli mai lõpul ja juuni algul Helsingis ja Stockholmis August Strindbergi "Preili Juliega", lavastaja Mati Unt. Jeani osas Andrus Vaarik, Julie osas Viire Valdma, Kristiina osas Iivi Lepik. Etendustele lisandus: luuleõhtu eesti publikule, samuti loengud Ulev Aloelt "Rootsi kirjandusest eesti keeles" ja Mati Undilt "Näitemäng tänapäeva Eestis". Uritus sai teoks Udo Pariku (Lundis) isiklikul ettevõttel. Toetasid Balti Instituut ja Metroo ühing.

NEW YORK * RAM'i 50-ne pealine Poistekoor on juunis ringreisil USA-s. New Yorkis esineb koor kontserdiga 14. ja 15. juunil.

STOCKHOLM * Eesti ühiskondlikus elus Rootsis on märgata palju uuenduslikku tegevust, eriti mis puudutab kaduma läinud sotsiaalset läbikäimist. Hea näide on edu rahvarohkete Vabariigi aastapäevade korraldamisest, kuid ka väiksemad ettevõtmised on eeskujuks. Ligema aja näited oleksid ühing Metroo üldlaulu õhtud, "Kohvikteater" teist korda Eesti Majas ning "Vikerkoori" kevadkontsert, kus korraldus ei passiiveri publikut. Kõigi edu aluseks on muidugi hea eeltöö, hea lavastus.

TALLINN * "Tühi ruum" - tagasihoidlik teadaanne S&V nr 16/88. Selle taga on Juhan Viidingu ja Tõnis Rätsepa idee ja tegevus mille "ostis" ära Eesti Teatriliit. Väga lühidalt: ET. ühistu "Tühi ruum" aitab täita kõik olemasoleva vaba ruumi ja aja isealgatustegevusega mida senini on täitnud tappev bürokraatia. Pikemalt: "Tühi ruum" on arenduskeskus Teatriliidu kaitsel mis lubab käiku panna igasugust kultuurilist tegevust isealgatusgruppide poolt seal kus iganes on vaba ruumi ja aega. "Tühi ruum" abistab esinemisõiguste saamisel. Aitab leida juhendajaid, õpetajaid, lavastajaid ja kaasatægijaid kõige erinevamatele huvisuundadele, olgu see oraatorikunst või lasteetendused, tsirkus, balett, nukuetendus, ooper, koolipeod, pantomiim, segakavaõhtud, kontserdid, palagan, revüü, tänavaesinemised, musikaal, operett, show, performance, säru, näitemäng jne. Ka kõneõhtud, õppegruppid, vaidlusõhtud saavad abi. Teatriliidu "Tühi ruum" abistab peale kõigi muu ka reklaamiga, piletitega jne. Etendused toimuivad kokkuleppehindadega. Sissetulekutest võivad esinejad saada kuni 87% omale.. Tõesti, jälle üks tähelepanuväärt algatus uues vaimus!

UPPSALA * Ilmus koguteos Rootsi-Eesti suhetest. 5. ja 6. septembril 1985 toimus Uppsala ülikooli Multietnilisuse uurimiskeskuse korraldusel sümposium teemal "Eestlased Rootsis. Ajalugu, keel ja kultuur". Sümposiumil esitati üksteist ettekannet, mis käsitlesid Eesti-Rootsi suhteid läbi aegade, kusjuures põhirõhk oli eestlaste elu-olul Rootsis peale Teist maailmasõda. Pärast iga ettekannet toimus arutelu, mida lühikese sõnavõtuga juhatas sisse ette kindlaks määratud isik. Osavõtt oli elav - sümposium meelitas veidi enam kui 110 osavõtjat, kellest umbes pooled olid eestlased.

Nüüd on trükist ilmunud sümposiumi dokumenteeriv raamat pealkirja all "Estländare i Sverige. Historia, språk, kultur". Teoses on avaldatud ettekannete tekstid, mida autorid on suuremal või vähemal määral täiendanud. Välja on siiski jäänud Mátyás Szabó referaat, ning Sven Alur Reinansi ettekanne, mis on ilmunud mujal. Kõik artiklid on rootsikeelsed. Koguteost juhatab sisse toimetajate Raimo Raagi ja Harald Runblomi ülevaade sümposiumil käsitletud teemadest ja teose lõpus leidub nii inglis- kui ka eestikeelne kokkuvõte. Lisana on veel toodud lühem kirjutis Eesti kohanimede kirjutamisest rootsi keeles. Raamatu maht on 154 lehekülge. Raamat on müügil Uppsala ülikooli Multietnilisuse uurimiskeskuses. Hind on 60 krooni. Tellida võib aadressil: Uppsala Universitet, Centrum för multietnisk forskning, S:t Johannesgatan 21, 752 35 Uppsala.

BORÅS * Immigrant Instituudi Rootsis kultuuriauhind anti tänavu (28.mail) kunstnik Ilon Wiklandile. Teised eestlased, kes varem Instituudi igaaastast kultuuriauhinda saanud on Käbi Laretei ja Bernard Kangro, samuti on saanud uurijaauhinna Els Oksaar.

STOCKHOLM * Rootsi PEN klubi kutsetel viibivad 6.-18. juunil Rootsis Doris Kareva, Paul Erik Rummo ja Rein Raud. Peamiseks võõrustajaks on neil Stockholmis Peeter Puide.

Mai lõpul tuli Rootsi kuu-ajalisele visiidile kirjanik ja kirjanduskriitik Mihkel Mutt Tallinnast. 26. mail esines ta Balti seminaris loenguga "Muudatustest teatri- ja kirjanduselusel".

TARTU * Nelja tuntud majandusmehe ettepanek Eesti NSV viimisest täielikule isemajandusele, on viimase aja kõige huvitavam ja perspektiivsem arutus Eestis. Selle ettepaneku huvitavamad punktid on kokkuvõttes (Juhan Talve esituses), järgmised:

- 1) Väärtusseaduse ehk nõudmise ja pakkumise printsiibi võtmine majanduse juhtimise aluseks;
- 2) Eesti NSV-s paikneva majanduse viimine Eesti NSV alluvusse;
- 3) Kaubavahetus teiste Nõukogude Liidu piirkondadega kui ka välisriikidega toimub turu kaudu ja põhineb tootja ja tarbija otsesidemetele;
- 4) Võetakse kasutusele konverteeritav rubla, mida kasutatakse arvestusvahendina ka Eesti ja ülejäänud N.Liidu vahel;
- 5) Eesti NSV on suhetes NSV Liidu eelarvega kui tervik. Eesti NSV tulude formeerimiseks kujundatakse eri maksusüsteem;
- 6) Isemajandamine teostatakse kõigil majanduse juhtimise tasandil;
- 7) Majanduses valitseb organisatsiooniline paljusus, laiendatakse kooperatiivset tootmist, osa ettevõtete tegevus rajatakse aktsiaseltsi põhimõttele. Toodete kvaliteeti hinnatakse lähtudes rahvusvahelisest standarditest;
- 8) Töökõu liikumist Eesti ja ülejäänud Liidu vahel reguleeritakse tööjõu ratsionaalse kasutamise erirežiimiga;
- 9) Juhtimine rajatakse majanduslikele meetoditele ja ettevõtete iseseisvusele. Plaaniorganid tegelevad ainult üldiste proportsioonide perspektiivse planeerimisega.

STOCKHOLM * "Molotov ja meie" on väike raamat taskuformaadis, ERF väljaandel 1988. See on V.G. Karassev-Orgussaare raadiovestluste esimene kogumik, mis käsitleb üksikasjalikult Eestile saatusliku "baaside lepingu" eellugu ning läbirääkimisi Moskvas 1939 a. sügisel, mis toimus paralleelselt kurikuulsa Molotov-Ribbentropi-pakti sõlmimisega Saksamaa ja N.Liidu vahel. Raamat koosneb 31. salvestusest mis följetonina eetrisse saadetud. Selle tõttu on iga järgnev peatükk natuke eelmist kordav, kuid kirjutatud elavalt ja põnevalt, peaaegu et kriminaalromaan stiilis, kus peategelane (kangelane) eesti välisminister Karl Selter igas võimatus olukorras tegi mis mõeldavast kõige targem (mis ju võib ka tõsi olla). Tundub, et raamat on eriti sobiv pihku anda noortele eestlastele - pedagoogiline, kerge keel, põnev, õpetlik! Aga jälle see küsimus - mida anda inglisis- saksa- venekeelsetele? Kertserlik mõte- aga kui Orgussaar oma följetoni täiendaks palju kasutusel oleva Readers Digest stiilivõttega, nagu näiteks: "...samal ajal kui Selter SAI ARU (Moskvas), et TEGEMIST EI OLE POLIITIKUTEGA vaid GANGSTERITEGA... samal ajal õhutõrjevõltsveebel K., sõrm päästikul, jälgis segaste tunnetega vene lennukite takistamatuid ülelend...oli antud kõva käsk mitte tulistada.. (järgmine peatükk:) Kui veltveebel K. niimoodi oma häbi ja valuga maadles oli BERLIINIS parajasti...(sealt edasi:) TALLINNAS OODATI - kas Päts lööb veelkord rusikaga lauale nagu kord varem teisel saatushetkel...

Otstarve pühendab abinõu - siin on meil "story" mis on küllalt põnev et tõlkida ja maailmapressi pääseda.

Nii või teisiti, ostke "Molotov ja meie", 50 kr., ERF, Box 450 30, 104 30 Stockholm- Postziiro 25 52 52 - 9.

RAHVUSKULTUURINÄITUS SÃO PAULO

TUTVUSTAME OMA RAHVAST JA KULTUURI BRASIILIAS !

São Paulos, Brasiilia Riikliku Turismiosakonna korraldusel, toimub igal aastal immigrantide rahvuskultuuri näitus, millest võtavad osa sisserändajad umbes 40. riigist. Eestlasi koos lätlaste ja leedulastega võib pidada selle ürituse algatajateks kes 1971 aastast alates on korraldanud Balti näitusi. Oldine huvi ürituse vastu andis osariigi valitsusele idee laiendada Balti näitust kõigile etnilistele gruppidele. 1977 a. toimus esimene üldine immigrantide kultuurinäitus Brasiilias.

Näituse idee on et tutvustada rahvaste erinevusi kultuuris: kunstis, kirjanduses, käsitöös, muusikas, rahvatantsudes, riietuses, söökides, jookides jne kommetes. 1985 aasta näitusel oli eesti kolonial au avada näitus koos olümpiaadiga. Avakõne pidas pr Erna Liblik-Kuusberg, kes on ka praegu meie esindaja nendel pidustustel.

Igal aastal valitakse üks maa, millele avaldatakse erilist austust ja tähelepanu näitusel. 1987 oli selleks maaks Eesti.

Eestlased on praegu väikseim rahvusgrupp osavõtjate hulgas - umbes 60 perekonda. Energilise pr Erna Liblik-Kuusbergi organiseerimisel on meie esinemine siiski parimate hulgas. Väljapanekutel ei saa nimetamata jätta Erika Vernikut, kelle käsitöö -vaibad- ka teistel osariigi näitustel on auhindu saanud. Muuseas on pr Erika Vernik ka kirjanik, kes kirjutanud jõuluks lastenäideneid ja eestlaste imigratsioonist Brasiiliasse.

Robert Zirk maalis näitusele suuri panoosi eesti motiividel.

Näituse heaks kordaminekuks on aidanud kaasa isegi kaasmaalased Argentiinast, pr Alma Kersten ja Helju Alliku.

On huvitav mainida et seltskondlik tegevus Brasiilias on juhitud meie naispere poolt, kes korraldab näitusi, basaare, kokkutulekuid jne; nimetame veel prouasid Alide Slet, Elizabethe Turner, Mina Breyer, Linda Ulmann, Helmi Tamberg, Leontina Pruks, Lilla Ramm, Eleonora Ramm, Ellen Lillenblatt, Alma Worsmann, Mia Liblik, Helga Särev ja teised kes alati tegutsevad.

Ettevalmistused järgmiseks näituseks on juba täie hooga käimas, see toimub 24. juunist 4 juulini. Kutsume Teid kõiki meie pidustusele!

ESINDUSED / TOIMETUS

USA:s; NEW YORK, MARI LEESMENT: 321 Rockaway Str. Boonton, NJ 07005, tel. 201-334-0209; CHICAGO, URVE AUKSI: 13977 Stonehenge, Orland Park, IL 60462, tel. 312-460-1837; CHICAGO, HILJA PIKAT: 1259 W. North Shore, Chicago, IL 60626.

KANADAS: TORONTO, VELLO SALO: 2661 Kingston Rd., Scarborough, Ont. M1M 1M3, tel. 416-265-2458; TORONTO, VELLO SOOTS: 2 Deepwood Cres., Don Mills, Ont. M3C 1N8; VANCOUVER, LINDA AUG: 7385 Nelson Ave., Burnaby, B.C. V5J 4C5, tel. 604-434-5571.

AUSTRALIAS: SYDNEY, TIIA RAUDMA: 11/19 Waruda Street, Kirribilli NSW 2061, tel. 02-929-6415.

INGLISMAAL: LONDON, Juhan Eistrat: 18 Stanley Cres., London W11 2NA, tel. 1-727 3159.

SAKSAMAAL: STUTTGART, MART LAANEMÄE: Gutenbergstr. 130/I, D-7000, tel. 0711- 62 30 93.

SOOMES: HELSINKI, EEVI NIVANKA: Ulvilantie 10 B 22, 00350 Helsinki, tel. 0-55 14 73.

BRASIILIAS: SAO PAULO, ERNA JA HARRY KUUSBERG: Rua Carlos Tiago Pereira, 235 CEP 04150, São Paulo-SP, tel. 11-275-0026.

PRANTSUSMAAL: PARIS, ENE RÄMMELD: 4 rue Ernest Prevost, 93 300 Aubervilliers, tel. 1-48 33 08 09.

NORRAS: OSLO, TIIU JA ENN ANDERSON: Ingierkollveien 45, N-1410 Kolbotn, tel. 2-80 87 40.

ŠVEITSIS: BASEL, LIILIA CORRADI: Pfeffingerstr. 37, CH-4053, Basel, tel. 61-35 10 70.

*

AK ILMUB NELI KORDA AASTAS.

+

Autoritest selles numbris: REIN TAAGEPERA, vt. AK 49 * LEO KARLOV, matemaatik, õppejõud Sydney ülikoolis * JUHAN TALVE, õigusteadlane, advokaat, MANA toimetaja Soomes * JAAK MAANDI, fil. mag. dir. riigiteenistuses * KALLE MÄLBERG, vt. AK 49 * VIIVE TARO, TRU fil. mag. * EEVA NIVANKA, fil.lic. prantsuse k. lektor Helsinki ülikoolis * RAIMOND KOLK, kirjanik * ENNO KLAAR, vt. AK 49 *

+

AK TOIMETUS & TALITUS ROOTSIS ON:

- ENNO KLAAR (tegevtoimetaja) Tel. 08-664 32 09
- VIRVE RAAG 018- 14 81 63
- LIA PEET 08- 58 36 40
- GERT HIRSCH (talitus)
- TOOMAS SAAGPAKK (kujundus)
- VELLA PIHLAK (kaanekujundus)

TOIMETUSE ja TALITUSE AADRESS ON:
Enno Klaar, Älvkarleövägen 12,
S-115 43 Stockholm.

TELLIMISED:

"AJA KIRJA" saab tellida Rootsisis (ja Skandinaavias) otse toimetusest, tasudes hinna posti jooksvale arvele (POSTGIRO),
NR 12 77 47 - 4,
(c/o Enno Klaar).
IGAL POOL MUJAL ON TELLIMINE LIIGEMA AK ESINDAJA KAUDU, andmed siin ülal.

TELLIMISHINNAD:

Rootsis 90 SEK, USA-s 15 USD,
Kanadas 19 CAD, Austraalias 20 AUD. Mujal vastavalt kursile.

SISUKORD

aja kiri	nr 50	1988
Viiekümnes AK	toimetaja	2
Rahvuslike tegevusvõimaluste avardumisest	Rein Taagepera	3
Avalikustus: fosforiit, migratsioon, valged laigud	Leo Karlov	9
Kultuuripäevad New Yorkis		15
Rahvastikulisest olukorrast Eestis	Juhan Talve	16
Iive! Iive! Iive!		19
Glasnost ja Vabariigi sünd	Jaak Maandi	21
Aeon - igavikuiha /2	Kalle Mälberg	23
17. Metsaülikool Austraalias	Tiiu Salasoo	28
Grand Prix Priit Pärnale	Viive Taro	29
Juhan Viiding öötööl Soomes	Eeva Nivanka	31
Soome-Eesti suhtlemise suhte- lisusest	EJK/MT	32
Tallinn-Tartu	Raimond Kolk	37
Vellesto		40
Kvaliteedi mõistest ja täht- susest	Enno Klaar	41
Lõuna-Rootsi Eesti Maja	EJK	44
Asutatud: Välismaine Ee_sti		47
Muinsuskaitse Selts		47
Hästi lühidalt...	EJK	48
Rahvuskultuurinäitus São Paulos	Edgar Maidla	50
Esindused / Toimetus		51